

337 vragen

Een paar uur nadat de Tweede Kamer eind juni op recessie ging, bracht de regering haar ombuigingsvoorstellen in de nota *Bestek '81* in de openbaarheid. Daarmee werden de kamerleden tijdens hun vakantie opgezadeld met een flinke portie huiswerk. Zij hebben echter hun plicht gedaan en de nota zin voor zin nageplozen. Vervolgens hebben zij hun inhoudelijke vragen ingeleverd bij de bijzondere commissie die door de Kamer is belast met het voorbereidend onderzoek van de nota. Deze commissie heeft de vragen gerubriceerd en aan de regering voorgelegd. Op 25 augustus jl. heeft het kabinet zijn antwoorden aan de Kamer doen toekomen.

De behoefte aan verduidelijking bij de volksvertegenwoordigers bleek groot. Maar liefst 337 vraagtekens werden bij de tekst van *Bestek '81* geplaatst. Het is ondoenlijk op deze plaats de vragen enigszins systematisch te behandelen. Ik kan niet meer doen dan enkele in het oog springende punten eruit lichten.

Vooropgesteld zij dat de regering bij het beantwoorden van de vragen bijzonder weinig informatie heeft verstrekt met behulp waarvan het globale beeld dat uit *Bestek '81* naar voren kwam, nader kan worden geconcretiseerd. De talrijke kamervragen waarin het kabinet wordt verzocht gedetailleerder en duidelijker cijfermateriaal te verstrekken met betrekking tot de uitwerking van het voorgenomen beleid, worden nauwelijks met aanvullende informatie gehonoreerd. In een voorwoord bij de antwoorden stelt de minister-president dat het kabinet „geen cijfermatige blauwdruk” heeft willen presenteren. De grote onzekerheden omtrent de economische ontwikkelingen zouden precisering op voorhand minder gewenst maken.

Ongetwijfeld heeft het kabinet gelijk wanneer het stelt dat de toekomstige economische ontwikkeling met grote onzekerheden is omgeven en terecht wil de regering de handen vrijhouden om op elk gewenst tijdstip naar bevind van zaken te kunnen handelen. Dat betekent echter niet dat niet nauwkeurig zou kunnen worden becijferd welke de effecten zijn van het beleid dat haar nu, op grond van nu bekende gegevens, voor ogen staat. Daarnaast zou dan kunnen worden aangegeven met welke mogelijke afwijkingen op grond van de onzekere ontwikkeling rekening moet worden gehouden.

In dat verband is het bijzonder teleurstellend dat de regering op vragen van de Kamer expliciet heeft geweigerd de beleidsvoornemens die in *Bestek '81* worden ontvouwd, door het CPB te laten doorrekenen. Slechts wordt verwezen naar het scenario van de Centraal Economische Commissie (CEC) dat een „globale indicatie” geeft van de resultaten die „grosso modo” worden verwacht. Evenmin wordt aangegeven op welke onderdelen de regeringsplannen afwijken van de veronderstellingen van de CEC. Waar het kabinet grote offers vraagt, zowel in de particuliere als in de collectieve sfeer, mag toch minstens worden verlangd dat zo duidelijk mogelijk wordt gemaakt welke resultaten daarvan te verwachten zijn.

Over de te verwachten resultaten hebben velen zich sceptisch uitgelaten. Van talrijke zijden is scherpe kritiek uitgeoefend op de basisfilosofie van *Bestek '81*, die inhoudt dat door een verhoging van de rendementen de werkgelegenheid zou toenemen. Met name voor FNV en CNV is het gebrek aan vertrouwen in dit mechanisme een van de belangrijkste redenen om de regeringsvoorstellen af te wijzen. De reactie van het kabinet op deze kritiek is daarom van groot belang. De antwoorden op de kamervragen verschaffen evenwel geen opheldering. Wel heeft in dit verband de toespraak van de minister van Economische Zaken Van Aardenne ter gelegenheid van de opening van het FME-gebouw te

Zoetermeer de aandacht getrokken. De minister kan zich de twijfels „wel een beetje voorstellen, . . . maar (deze) toch niet voor gegronde verklaren”. Wanneer rendementsverbetering niet direct tot extra investeringen en werkgelegenheid zou leiden, zou dit komen omdat eerst de uitgeholde vermogenspositie van ondernemingen op peil moet worden gebracht. Op lange termijn acht de minister het causale verband verband echter onmiskenbaar. Ook in de antwoorden op de kamervragen wordt nog eens expliciet aangegeven dat het in de bedoeling ligt de werkgelegenheid vooral te creëren in de particuliere sector. De twijfels worden echter niet weggenomen. Het blijft uitermate onzeker welk effect op macro-niveau van de ombuigingsoperatie zal uitgaan. Zeker is alleen dat zich op micro-niveau een directe beperking van de groei van het aantal arbeidsplaatsen bij de overheid van 10.000 man voordoet.

Enkele vragen zijn ook gesteld over de maatregelen die het kabinet denkt te nemen wanneer de economische ontwikkeling onverhoopt ongunstiger zou uitvallen dan in *Bestek '81* is voorzien. De wereldhandel zou een verdere vertraging te zien kunnen geven of het aandeel van ons land daarin zou verder kunnen teruglopen. Ook is het mogelijk dat vanwege andere oorzaken de volumegroei van het bruto nationaal product niet op de veronderstelde 3% uitkomt. Het kabinet heeft aangekondigd dat het voor die gevallen een „noodremprocedure” in de achterzak heeft. De kamerleden hebben echter op geen enkele wijze duidelijkheid kunnen verkrijgen over de vraag hoe deze er zal uitzien. Het is te hopen dat de minister van Financiën in de komende Miljoenennota de nodige opheldering zal verschaffen.

Interessant zijn voorts de vragen die zijn gesteld met betrekking tot de arbeidsinkomensquote (aiq), waarvan verlaging door het kabinet wordt beschouwd als een belangrijke succesindicator van het te voeren beleid. Het is bekend dat de aiq een bijzonder moeilijk hanteerbare grootte is en het is spijtig dat het kabinet niet in staat geweest is aan te geven in hoeverre de stijging van de aiq het gevolg is geweest van onderbezetting of van andere oorzaken. Dat zou zeker relevante indicaties voor de richting van het te voeren beleid hebben kunnen opleveren.

Ten slotte zijn de antwoorden van het kabinet op de kamervragen interessant met het oog op de mogelijke ontdekking van „wisselgeld” in de regeringsplannen. In de confrontatie met het parlement en de maatschappelijke groeperingen zal de regering concessies moeten doen. Het is voor het politieke spel van belang aanwijzingen te vinden die aangeven op welke punten de regering water in de wijn wil doen. Van verschillende zijden wordt erop aangedrongen de ombuigingsoperatie te beperken tot een bedrag kleiner dan f. 10 mrd. De werkgeversorganisaties daarentegen willen meer. Vooral nog houdt de regering voet bij stuk. Aangekondigd wordt dat elke bijstelling die tot een vermindering van het totale bedrag zou leiden, elders zal moeten worden gecompenseerd. Niettemin zou het kabinet in het parlement wel eens noodzaak kunnen worden met een lager bedrag genoegen te nemen.

De conclusie kan zijn dat de antwoorden op de kamervragen weinig nieuw licht op de ombuigingsoperatie hebben geworpen. Het wachten is nu op de *Miljoenennota 1979* en de *MEV 1979* om een eerste inzicht in de concrete uitwerking en effecten van de ombuigingsoperatie te krijgen. Kort daarna zal de discussie in het parlement plaatsvinden. Ten slotte zal het daaruit te voorschijn komende resultaat door de maatschappelijke groeperingen op aanvaardbaarheid moeten worden beoordeeld. Kortom, er zijn nog heel wat hobbels te nemen. Dat betekent dat nog spannende weken te wachten staan.

L. van der Geest

Inhoud

<i>Drs. L. van der Geest:</i> 337 vragen	893
Column Russen van dichtbij, door Prof. Dr. J. A. A. van Doorn	895
<i>Ir. F. G. van Herwaarden, Mr. C. A. de Kam en Prof. Drs. V. Halberstadt:</i> Publieke heffingen in 1973: een theoretische drukberekening met feitelijke gegevens	896
<i>Drs. J. D. Visser:</i> Nigeria na de „boom”	905
Au courant Loonvorming sleutel tot beleid, door A. F. van Zweeden	908
Vacatures	909
Boekennieuws Bernhard Keller: Doktrinen Marxistischer Ökonomie in der Kritik der modernen Wissenschaftslehre, door J. Birner	910

Heren van TNO,

Met een trui aan kan de verwarming lager; met ESB kan die helemaal uit.

ESB: elke week goed voor rooie oortjes.

Hierbij geef ik mij op voor een abonnement op *Economisch Statistische Berichten*.

NAAM:
STRAAT:
PLAATS:
Evt.: no. collegekaart (studentenabonnement):
Ingangsdatum:

Ongefrankeerd opzenden aan* ESB,
Antwoordnummer 2524
3000 VB ROTTERDAM Handtekening:

*Dit adres alleen gebruiken voor opgeven van abonnementen.

Redactie

*Commissie van redactie: H. C. Bos,
R. Iwema, L. H. Klaassen, H. W. Lambers,
P. J. Montagne, J. H. P. Paelinck,
A. de Wit.*

*Redacteur-secretaris: L. van der Geest.
Redactie-medewerker: T. de Bruin.*

Adres: Burgemeester Oudlaan 50,
3062 PA Rotterdam; kopij voor de redactie:
postbus 4224 3006 AE Rotterdam.
Tel. (010) 14 55 11, administratie: toestel 3701,
redactie: toestel 3790.

*Bij adreswijziging s.v.p. steeds adresbandje
meesturen.*

Kopij voor de redactie: in tweevoud,
getypt, dubbele regelafstand, brede marge.

Abonnementsprijs: f. 137,28 per kalenderjaar
(incl. 4% BTW); studenten f. 96,72
(incl. 4% BTW), franco per post voor
Nederland, België, Luxemburg, overzeese
rijksdelen (zeepost).
Abonnementen kunnen ingaan op elke
gewenste datum, maar slechts worden
beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Betaling: Abonnementen en contributies
(na ontvangst van stortings/giro-
acceptkaart) op girorekening no. 122945,
of op bankrekeningno. 25.50.56.877 van
Bank Mees & Hope NV, Coolsingel 93,
3012 AE Rotterdam, t.n.v. Economisch
Statistische Berichten te Rotterdam.

Losse nummers: Prijs van dit nummer f. 3,30
(incl. 4% BTW en portokosten).
Bestellingen van losse nummers
uitsluitend door overmaking van de hierboven
vermelde prijs op girorekening no. 122945
t.n.v. Economisch Statistische Berichten
te Rotterdam met vermelding
van datum en nummer van het gewenste
exemplaar.

Advertentieverkoop:
Roelants/EPR
Postbus 53021
2505 AA Den Haag
Telefoon (070) 50 33 00
Telex 33101
Alle orders worden afgesloten en
uitgevoerd overeenkomstig de
Regelen voor het Advertentiewezen.

Stichting
Het Nederlands Economisch Instituut

Adres: Burgemeester Oudlaan 50,
3062 PA Rotterdam, tel. (010) 14 55 11.

Onderzoekafdelingen:
Arbeidsmarktonderzoek
Balanced International Growth
Bedrijfs-Economisch Onderzoek
Economisch-Technisch Onderzoek
Vestigingspatronen
Macro-Economisch Onderzoek
Projectstudies Ontwikkelingslanden
Regionaal Onderzoek
Statistisch-Mathematisch Onderzoek
Transport-Economisch Onderzoek

Russen van dichtbij

Wie sociale wetenschappen gaat studeren pleegt meestal reeds in het eerste jaar te horen hoe verbreid en tevens hoe gevaarlijk sociale stereotypen zijn. Daaronder verstaat men dan vooroordelen over bevolkingsgroepen, dus oordelen die niet berusten op kennis uit de eerste hand maar kritiekloos van anderen zijn overgenomen.

Dergelijke stereotypen circuleren in niet geringe aantallen door onze samenleving. Ze worden herbevestigd door onze selectieve observaties die — aansluitend bij eigenaardigheden die men reeds vermoedde — het bestaande groepsbeeld helpen invullen. Vakantie-verhalen zijn er vol van.

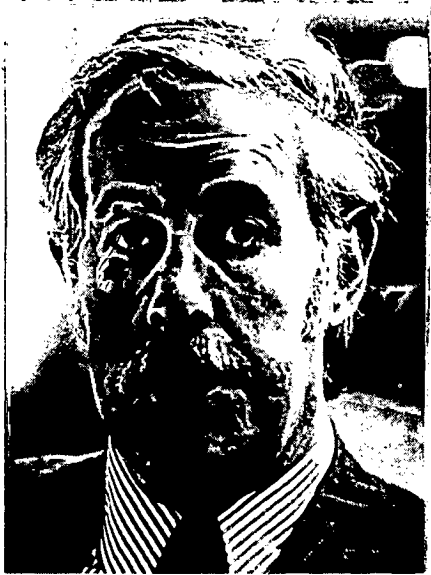
Het blijft helaas niet bij onschuldige beeldvorming, gemakkelijk voor wie alle dingen op een vaste plaats wil zien. Hoewel niet het enige, is het antisemitisme het beste voorbeeld van de vernietigende invloed die sociale stereotypen in politiek en maatschappij kunnen spelen.

De strijd tegen stereotypisch denken is een strijd voor intelligente en open omgang tussen mensen. Het is tevens de uitdrukking van een cultuur die individueel gedrag en persoonlijke standpunten een hoge waardering geeft. In samenlevingen als de onze die redelijk sterk door een dergelijke cultuur zijn bepaald, vormen stereotypen daarom inderdaad vaak ontoelaatbare vereenvoudigingen; zij zijn dat echter niet in die mate indien een maatschappij met succes collectieve gedragsuniformiteit aan haar leden voorschrijft.

Deze nogal abstracte overpeinzing vloeit voort uit een conferentie die ik in de afgelopen maand in Uppsala, Zweden, bijwoonde. De conferentie bracht de leden bijeen van het internationale *Research Committee on Armed Forces and Society*, een groep sociologen die zich voor militaire vraagstukken interesseert.

Drie van de 33 gepresenteerde „papers” waren afkomstig van Russen. De auteurs waren aanwezig en vormden, samen met een tolk, de complete Sowjet-delegatie. Twee van hen waren oude bekenden: zij bezochten in de afgelopen vijftien jaar ook de meeste andere bijeenkomsten van het *Research Committee*.

Wat zij hebben mee te delen is meestal van weinig belang. De empirische sociologie is in de USSR toch al bijzonder zwak ontwikkeld, maar het ligt voor de hand dat de studie van militaire verschijnselen vrijwel taboe is. De Russische leden worden niettemin vriendelijk geac-

cepteerd, omdat het comité tot geen prijs de indruk wil wekken in een delicaat onderwerp als militaire studies discriminatie toe te passen.

Om nu terug te keren naar het onderwerp „stereotype gedrag”: de vier Russische deelnemers waren alleen al uiterlijk, naar postuur en pakken, onmiddellijk als Oost-Europeanen herkenbaar. Ze bewogen zich bovendien voortdurend als groep, kwamen samen, zaten bijeen — de voortdurend mompelende tolk tussen hen in — en vertrokken al even eendrachtig.

Hun „papers” waren alle drie sterk politiek gekleurd. Een ervan was zelfs duidelijk politiek-propagandistisch, hetgeen bij vroegere conferenties niet placht voor te komen. Er kwamen aanvallen in voor — terloops, maar duidelijk — op de NATO en China, terwijl ook Vietnam niet onbesproken bleef.

De Westerse deelnemers aan de conferentie lieten het verhaal, door de tolk voorgelezen na een korte introductie door de auteur, gelaten over zich heengaan. Ze beseften, zo kon men later horen, de irritatie die de gelijktijdige reis van de Chinese partijleider Hua naar diverse Oostbloklanden, in de USSR moest wekken, een irritatie die ook in een wetenschappelijke delegatie wel aan de dag moest komen.

Ook de aanwezigen uit andere communistische landen, enkele Polen en Hongaren, zwegen. De enige spelbreker was een Zuidslaaf, die dezelfde ochtend een voortreffelijk stuk had gepresenteerd over de bijdrage van Karl Marx aan het 19de-eeuwse denken over oorlog en defensie.

Hij opende onmiddellijk na afloop de aanval door te stellen dat het spreken over „rechtvaardige” en „onrechtvaardige oorlogen” door de Russische inleider onmarxistisch was, aangezien het nergens bij Marx voorkwam. De Rus wist zich te redden door te stellen dat hij zich niet op marxistisch, maar op marxistisch-leninistisch standpunt stelde, en dat

bij Lenin wel degelijk het bedoelde onderscheid werd gemaakt.

De tweede klap die de Zuidslaaf uitdeelde, kwam harder aan. Hoe men kon werken met een onderscheiding tussen „just” en „unjust wars” nu toch uit hedendaagse internationale ontwikkelingen bleek dat socialistische (men bedoelt dan: communistische) staten met elkaar in gewapend conflict waren of gemakkelijk konden komen.

De zaal bleef doodstil. De Rus praatte even geagiteerd met de tolk. Deze keek onbevangen de zaal in en zei op schoolmeesterachtige toon dat de opponent moest weten dat oorlog tussen socialistische staten per definitie onmogelijk was.

Te midden van de lichte deining in de zaal wees de Zuidslavische deskundige nog eens op de hedendaagse situatie in Azië en Afrika, met een licht gebaar van hulpeloosheid. Opnieuw overleg, en toen de meesterlijke zin uit de mond van de tolk: natuurlijk is het wél mogelijk dat oorlog ontstaat tussen een socialistisch land en een land dat zich socialistisch noemt...

Tot kennelijke beteutertheid van de Russen barstte de zaal — ca. 60 man — in een brullend gelach uit. Een Amerikaan die vóór me zat, kon eenvoudig niet meer bijkomen; hij moest de tranen uit zijn ogen wassen. De discussie werd hiermee besloten.

Fijnproevers die het incident na afloop bespraken, achtten het antwoord geheel correct — volgens het boekje —, maar tevens zo absurd dat de reactie van de zaal volstrekt gerechtvaardigd mocht heten.

Op het gebied van militaire studies is de afstand tussen West en Oost in ieder geval nog astronomisch. Zestig jaar communisme heeft in de Sowjetunie een rigide dogmatisme gevestigd dat alle stereotyperingen de volle kans geeft. Troost kan alleen worden gevonden in de constatering dat over militaire onderwerpen in Polen en Hongarije, maar zeker in Zuid-Slavië, genuanceerder wordt gedacht: Zestig jaar is genoeg, maar dertig jaar niet toereikend om het ethos van vrije westerse wetenschap binnen het Oostblok uit te roeien.

Maar

Publieke heffingen in 1973: een theoretische drukberekening met feitelijke gegevens

IR. F.G. VAN HERWAARDEN*
MR. C.A. DE KAM*
PROF. DRS. V. HALBERSTADT*

Er is nog steeds onvoldoende inzicht in de feitelijke verdeling van de druk van belastingen en sociale premies over huishoudens uit verschillende inkomenscategoriën. Het voor dit inzicht benodigde cijfermateriaal ontbreekt voor een deel. In dit artikel presenteren de auteurs een model om op basis van feitelijke gegevens de invloed van heffingen en fiscale aftrekposten op de inkomensverdeling voor zover dat mogelijk is na te gaan.

I. Inleiding

De vraag op welke wijze en in welke mate de personele inkomensverdeling in een samenleving mag worden beïnvloed door maatregelen van de overheid, weet de gemeederen doorgaans in heftige beweging te brengen. Veel mensen hebben uitgesproken ideeën over doelstellingen van overheidsbeleid die hun eigen inkomen of dat van anderen direct raken 1). Geen naoorlogs kabinet hield zich — ook programmatisch — zo intensief bezig met (her)verdelingsbeleid als het Ministerie-Den Uyl (1973-1977). Door dit kabinet in een vloedgolf van parlementair drukwerk aangekondigde en daadwerkelijk getroffen beleidsmaatregelen hadden zowel betrekking op de inkomensvorming als op beïnvloeding van de secundaire en tertiaire inkomensverdeling. Deze politieke ontwikkeling heeft de behoefte aan inzicht in de feitelijke personele verdeling van publieke lusten en lasten nog vergroot. Zulk inzicht vergt onderzoek. Met de sinds het begin van de jaren zestig stormachtig gegroeide omvang van inkomensoverdrachten via de publieke sector, won dergelijk onderzoek naar de gevolgen van het (her)verdelingsstreven via overheidsingrijpen toch al voortdurend aan betekenis.

Een onbevangen waarnemer kan zich niet aan de indruk onttrekken, dat het verdelingsbeleid soms wordt bepaald met een ideologisch kompas in grotendeels onbekend vaarwater. Wie de *Nota over de inkomensverdeling* (1969) 2) of de *Interimnota inkomensbeleid* (1975) 3) opslaat wordt getroffen door de scheve verhouding tussen kwalitatieve beschouwingen en het gebrek aan feiten en cijfers, die beide stukken kenmerken. Naar buiten toe is ook gedurende de afgelopen jaren weinig gebleken van initiatieven om iets in deze scheve verhouding te veranderen.

Een weloverwogen samenhang in het verdelingsbeleid van de overheid lijkt vaak zoek. Wij geven twee voorbeelden. In de eerste plaats de ontwikkeling van geïntegreerde marginale tarieven. Deze geven het beslag weer dat op de individuele inkomensgroei wordt gelegd door regelingen die een heffing of overdracht naar rato van het inkomen inhouden 4). Een

tweede voorbeeld betreft het gebrek aan interdepartementale coördinatie bij samenloop van belastinguitgaven en directe uitgaven 5).

2. Probleemstelling

Men kan publieke heffingen grofweg omschrijven als geldelijke verplichtingen aan de publieke sector, die voortvloeien uit de wet en niet uit overeenkomst 6). De Centrale Economische Commissie hanteert een minder brede definitie. De CEC verstaat onder publieke heffingen: de belastingen en sociale premies 7). Wij sluiten ons hier bij deze laatste definitie aan. Publieke heffingen kunnen onder meer worden aangewend als instrument ten dienste van het overheidsbeleid betreffende de personele inkomensverdeling. Het is de moeite waard om te onderzoeken of en in welke mate de drukverdeling van publieke heffingen spoort met de doelstellingen van het verdelingsbeleid. Die doelstellingen — voor zover al expliciet — zijn zelden gekwantificeerd. Toetsing van de feitelijke drukverdeling van publieke heffingen aan niet gekwantificeerde doelstellingen is een onmogelijke opgave.

Gegeven deze stand van zaken laten wij zo'n toetsing achterwege en zullen wij ons in dit artikel beperken tot een analyse van de feitelijke drukverdeling van publieke heffingen ten laste van particuliere huishoudens. Onder „huishouden”

* De auteurs zijn allen verbonden aan de Rijksuniversiteit Leiden. Zij danken C.J. den Dulck, J.P. de Kleijn (CBS, Heerlen) en J. Pen voor hun waardevolle opmerkingen naar aanleiding van de eerste versie van dit rapport. Zij danken R. Goudriaan en C.L. Jansen voor hun vele werkzaamheden ten behoeve van dit rapport, verschenen als rapport 78.10 van het Centrum voor onderzoek van de economie van de publieke sector (EPS).

1) Nederlandse Stichting voor Psychotechniek, *Inkomens op tafel, persoonlijke meningen over eigen en andermans salaris*, Alphen aan den Rijn, 1977.

2) *Nota over de inkomensverdeling*, Miljoenennota 1970, bijlage 15, Zitting 1969-1970, nr. 10 300.

3) *Interimnota inkomensbeleid*, Zitting 1974-1975, nr. 13 399.

4) C.H.I.M. Walenkamp, Geïntegreerde marginale tarieven, *ESB*, 12 januari 1977, blz. 37-43. Hierbij dient te worden aangetekend dat de cumulatiekansen — althans voor gezinnen met kinderen — (nog) betrekkelijk gering zijn. Vergelijk: L.J.M. van den Ende en H.G. van Gemert, Inkomensprijzen en inkomensverdeling, *ESB*, 9 november 1977, blz. 1110-1116.

5) V. Halberstadt, C.A. de Kam, Directe uitgaven of belastinguitgaven: theorie en WIR-praktijk, *ESB*, 15 februari 1978, blz. 160-166.

6) Deze definitie wijkt af van Goedharts definitie van (publieke) heffingen (C. Goedhart, *Hoofdlijnen van de leer der openbare financiën*, Leiden, 1975, blz. 125). Goedharts definitie voorziet niet in het geval dat lichamen in de publieke sector heffingen aan elkaar verschuldigd zijn.

7) *Bestek 81*. Hoofdlijnen van het financiële en sociaal-economische beleid voor de middellange termijn, Zitting 1977-1978, nr. 15 081, blz. 76. Deze omschrijving sluit meer aan bij het internationale begrip „tax” dan bij de in Nederland gangbare definitie van „belastingen”. Vergelijk: H.J. Hofstra, *Inleiding tot het Nederlands belastingrecht*, Deventer, 1977, blz. 25.

verstaan we in dit artikel verder een inkomenstrekker met een volledig jaarinkomen, die is opgenomen in de CBS-inkomensstatistieken. Wij concentreren ons op publieke heffingen met als grondslag het door huishoudens genoten inkomen. We beperken ons hier tot de inkomstenbelasting, inclusief voorheffingen, en premies voor sociale verzekeringen. Het werkgeversaandeel in die premies blijft — met uitzondering van de Ziekenfondspremie — buiten beschouwing. Ook laten we de vraag rusten in welke mate bedrijven of huishoudens erin slagen deze publieke heffingen af te wentelen of te ontgaan.

Paragraaf 3 behandelt mogelijkheden en beperkingen die de regelmatig door het CBS gepubliceerde inkomensstatistieken bij ons onderzoek bieden. In paragraaf 4 wordt de draad uit twee vroegere publikaties weer opgevat. Met behulp van een eerder ontwikkeld standaardmodel leiden we de gemiddelde druk af van de door ons aangegeven publieke heffingen voor een bepaald type huishouden, in 1973. In paragraaf 5 passeren de voornaamste punten van kritiek op deze aanpak kort de revue.

Fiscale aftrek- en bijtelposten beïnvloeden de hoogte van de onderzochte publieke heffingen. In het standaardmodel wordt slechts rekening gehouden met arbeidsinkomsten en standaard-aftrekposten, die van toepassing zijn voor iedere werknemer, niet-ambtenaar. Dit is onbevredigend. De betekenis van een aantal fiscale aftrek- en bijtelposten voor de drukverdeling van de beschouwde publieke heffingen zal om die reden worden geanalyseerd. Daartoe wordt het standaardmodel in paragraaf 6 uitgebreid door nader te kiezen inkomensbestanddelen in te bouwen. We nemen de feitelijke gemiddelde waarde van deze inkomensbestanddelen, die we ontleenen aan de CBS-inkomensstatistiek over 1973. In paragraaf 7 presenteren wij een aantal met behulp van het uitgebreide model gevonden resultaten. Ook het uitgebreide model houdt — zoals zal worden toegelicht — noodgedwongen een theoretisch karakter: de werkelijke invloed van publieke heffingen en fiscale aftrekposten op de personele inkomensverdeling valt (nog) niet volledig te bepalen.

De afsluitende paragraaf biedt enkele slotopmerkingen. Daar geven wij tevens een beknopt overzicht van voorgenomen onderzoek naar de relatie tussen bepaalde publieke heffingen, fiscale aftrekposten en de personele inkomensverdeling.

3. Mogelijkheden en beperkingen van de CBS-inkomensstatistiek 1973

Onze analyse betreft een belangrijke fase in het proces dat zich afspeelt tussen de primaire en secundaire inkomensverdeling. Primaire inkomens worden verdiend bij de productie van goederen en diensten. Onder secundaire inkomensverdeling verstaan wij — met een variant op de definitie van het Sociaal en Cultureel Planbureau — de personele verdeling van het primair inkomen, gemuteerd voor via de publieke sector gedane of verplicht gestelde inkomensoverdrachten in geld, die niet aan het gebruik van goederen of diensten gebonden zijn 8). In dit artikel concentreren wij ons op de verdelingseffecten van een aantal verplichte inkomensoverdrachten aan de publieke sector, te weten: de inkomstenbelasting en premies sociale verzekering.

De inkomensstatistiek van het CBS vormt de voornaamste bron van gegevens met betrekking tot de personele inkomensverdeling in ons land. Deze statistiek geeft onder meer een verdeling voor alle bij de fiscus bekende (inkomsten)belastingplichtigen naar totaal inkomen (YT) en naar netto inkomen (YN) (voor een lijst met de gehanteerde nomenclatuur zie de bijlage). Van de diverse door het CBS gehanteerde inkomensbegrippen benadert YN het dichtst het secundair inkomen, zoals hiervoor omschreven 9). De CBS-inkomensstatistiek 1973 geeft daarnaast ook van het voorkomen en de omvang van een groot aantal inkomensbestanddelen een

verdeling over 28 klassen totaal inkomen en zes sociale groepen (SG) 10).

Het totaal inkomen wordt gedefinieerd als de som van de zuivere inkomsten uit arbeid, winst uit onderneming, inkomsten uit vermogen, pensioen en inkomensoverdrachten van de publieke sector, verminderd met de fiscale aftrekposten behalve giften (SAGN), buitengewone lasten (SAB), onverrekenbare verliezen van andere jaren en de dotatie aan de fiscale oudedagsreserve voor zelfstandigen. De sinds 1973 onbelaste kinderbijslag (BPKB) wordt wel tot YT gerekend. In de modellen wordt YT gedefinieerd in (4.4), (6.4) en (6.9).

Het CBS telt het inkomen van de echtgenote steeds bij dat van haar man. Het zogenaamd eenmalig inkomen (dat wordt afgerekend tegen de bijzondere tarieven die de inkomstenbelasting kent) is door het CBS bij de vaststelling van het totaal inkomen buiten beschouwing gelaten. Hiervoor zijn wel afzonderlijke gegevens beschikbaar (tabel 1).

Tabel 1. In 1973 tegen bijzondere tarieven afgerekende inkomensbestanddelen

Inkomensbestanddeel	Bedrag (mln.)	Aantal inkomensstrekkers	Gemiddeld bedrag	% (= $\alpha \times 100$) a)
1. Artikel 57, lid 2	759,0	21.035	f. 36.083	0,4
2. Artikel 57, lid 4	728,4	2.485	293.119	0,1
3. Artikelen 75, 77	41,4	1.408	29.403	0,0
4. Ander inkomen	101,6	1.233	82.401	0,0

a) α : Het percentage van de inkomensstrekkers (gemiddeld over alle inkomensklassen) dat het inkomensbestanddeel heeft. Zie (6.16).
Bron: CBS

Uit het voorgaande volgt dat alle van de publieke sector ontvangen (belastbare) inkomensoverdrachten in beginsel in de CBS-inkomensstatistiek zijn verwerkt. We tekenen hierbij aan dat niet alle ontvangers van dergelijke inkomensoverdrachten in de statistiek 1973 zijn opgenomen; bejaarden met uitsluitend een AOW-uitkering zijn om fiscaal-technische redenen niet waargenomen. Verder zijn door het CBS voor een aantal bijzondere groepen de gegevens met betrekking tot de samenstelling van het inkomen (waaronder de aftrekposten) niet nader gedetailleerd. Het gaat hier om de tijdelijk werkenden (voornamelijk vakantiewerkers), huispersoneel, dienstplichtige militairen, meewerkende kinderen, kinderen met wezenpensioenen en degenen die in 1973 uitsluitend ziekengeld of een werkloosheidsuitkering ontvingen. Behalve deze groepen zijn in de analyse tevens buiten beschouwing gelaten de inkomensstrekkers die geen volledig jaarinkomen genoten (overledenen, schoolverlaters, emigranten en immigranten). Tabel 2 geeft een beeld van het aantal in de inkomensstatistiek 1973 voorkomende inkomensstrekkers en van de omvang van het totaal inkomen in dat jaar.

Tabel 2. Totaal inkomen YT en aantal inkomensstrekkers in 1973

Categorie	Bedrag (mln.)	Aantal inkomensstrekkers
1. Belastingplichtigen die in 1973 enig inkomen verwerven	109.523,9	6.490.817
2. Uit de bestanddelentabellen geëlimineerde bijzondere groepen	-1.205,0	-601.547
3. Inkomensstrekkers met onvolledig jaarinkomen	-2.786,4	-507.403
4. In de CBS-statistiek verwerkte inkomensstrekkers met volledig jaarinkomen (SG6)	105.532,6	5.381.867

Bron: Sociale Maandstatistiek, jg. 1977, blz. 801.

8) Sociaal en Cultureel Planbureau, *Profijt van de overheid*. De verdeling van overheidsuitgaven voor Volkshuisvesting en Onderwijs in 1975, Den Haag, 1977, blz. 20.

9) Het meest recent: CBS, *Inkomensverdeling 1973 en vermogensverdeling 1974*, Den Haag, 1978. Zie ook: *Sociale Maandstatistiek*, jg. 1977, blz. 797-806 en jg. 1978, blz. 5-10, blz. 404-419.

10) Een vergelijking van diverse inkomensbegrippen in *Profijt van de overheid*, blz. 24, 26-27.

Wij baseren onze verdere analyse op de circa 5,4 mln. inkomsttrekkers met een volledig jaarinkomen (= huishoudens). Van de publieke heffingen is de als persoonlijke verplichting in aftrek gebrachte premie volksverzekeringen (PVW) in de CBS-inkomensstatistiek meegenomen. Datzelfde geldt voor het werknemersaandeel in de premie werknemersverzekeringen (PWW), zij het dat dit niet afzonderlijk uit de statistiek kan worden gedestilleerd. Omdat ook de verschuldigde inkomstenbelasting (TYB) per inkomensklasse YT bekend is, lijkt het op het eerste gezicht goed mogelijk om aan de hand van de CBS-inkomensstatistiek een betrekkelijk volledig beeld te verkrijgen van de herverdelende effecten van de in aanmerking genomen publieke heffingen en van de betekenis van fiscale aftrekposten.

We stuiten daarbij echter op een onoverkomelijke hinderenis: het CBS geeft geen verdeling naar klassen bruto inkomen (Y). Uit de verdeling van inkomsttrekkers naar inkomensklassen YT valt evenmin een verdeling naar Y af te leiden. Inkomsttrekkers met een hoog bruto inkomen zouden door cumulatie van fiscale aftrekposten uiteindelijk in een lage inkomensklasse YT kunnen worden waargenomen. In welke mate aftrekposten bij inkomsttrekkers cumuleren valt niet te bepalen met behulp van door het CBS gepubliceerde gegevens. Waarschijnlijk is er sprake van een behoorlijke spreiding van Y per inkomensklasse YT, omdat afhankelijk van de klasse YT de fractie van de inkomsttrekkers die een aftrekpost claimt en het gemiddeld als aftrekpost geclaimde bedrag sterk uiteenlopen.

Uit het voorgaande vloeit voort dat in de lagere inkomensklassen YT een onbekend gedeelte van de gemeten aftrekposten moet worden toegerekend aan een onbekend aantal belastingplichtigen met een hoog bruto inkomen. We stellen vast dat op dit punt een systematische vertekening optreedt. Inkomsttrekkers met een laag bruto inkomen zal men immers nooit aantreffen in de hogere inkomensklassen YT.

Doordat in de CBS-inkomensstatistiek gegevens ontbreken over de cumulatie van fiscale aftrekposten valt niet te bepalen in welke mate aftrekposten, sociale premies en inkomstenbelasting, de personele inkomensverdeling werkelijk beïnvloeden. Om toch zoveel mogelijk inzicht in dit vraagstuk te krijgen is het daarom noodzakelijk aan de andere kant te beginnen, via een theoretisch model voor publieke heffingen dat uitgaat van het bruto inkomen. Met behulp van dit model leiden we onder andere uit het bruto inkomen Y het totaal inkomen YT af. In paragraaf 6 en volgende wordt op de CBS-inkomensstatistiek 1973 teruggegrepen bij pogingen om meer zicht te krijgen op de rol die fiscale aftrekposten en publieke heffingen feitelijk in het verdelingsproces spelen.

4. Standaardmodel voor werknemers

In deze paragraaf wordt een eerder ontwikkeld standaardmodel gegeven (11), ter bepaling van de gemiddelde individuele druk van publieke heffingen die rechtstreeks aanknopend bij het inkomen van huishoudens. Deze heffingen verminderen het netto inkomen. De gemiddelde druk in een bepaalde periode wordt genomen als de ten laste van het inkomen ingehouden of geheven publieke heffingen, uitgedrukt als percentage van een bepaalde inkomensgrondslag (over diezelfde periode). In eerdere publicaties gaven wij de druk van publieke heffingen als percentage van het bruto inkomen Y. Wij kiezen hier als grondslag YT, om aansluiting te vinden bij de CBS-inkomensstatistiek.

In de voorgaande paragraaf werd toegelicht dat doorgaans geen vast verband bestaat tussen een gegeven bruto inkomen, de daarbij behorende premie-inkomens die de grondslag vormen voor onderscheidenlijk de premieheffing werknemersverzekeringen (YPW) en volksverzekeringen (YPV) en het uiteindelijk resulterend belastbaar inkomen (YB) dat de grondslag vormt voor de heffing van inkomstenbelasting (TYB). Met betrekking tot dit verband dienen we aanvullende

veronderstellingen te maken. Om licht optredende willekeur bij het leggen van een verband tussen Y, YPW, YPV en YB zoveel mogelijk uit te bannen, volgen wij waar mogelijk een door het Centraal Planbureau ontwikkelde aanpak (12).

Met behulp van een standaardmodel is eerder de druk van de hier in aanmerking genomen publieke heffingen voor 1976 berekend (13). Bij een voorgaande gelegenheid werden het model plus enkele resultaten voor 1975 gepresenteerd (14). In het laatste geval waren aanvullende veronderstellingen gemaakt ten aanzien van enige niet door iedere belastingplichtige geclaimde aftrekposten en ten aanzien van de druk van de BTW.

Ons standaardmodel is gebaseerd op de navolgende veronderstellingen:

- inkomsttrekkers genieten uitsluitend loon uit dienstbetrekking;
- inkomsttrekkers zijn niet op ambtelijke arbeidsvoorwaarden werkzaam (15);
- het gezin van een inkomsttrekker telt twee kinderen jonger dan 16 jaar;
- de echtgenote van een inkomsttrekker geniet geen eigen inkomsten;
- voor inkomens boven de loongrens Ziekenfondswet (1973: f. 20.900) wordt een belastbare werkgeversvergoeding voor premie particuliere ziektekostenverzekering in aanmerking genomen, gelijk aan het maximum werkgeversaandeel ziekenfondspremie (ZPWFG).

Ten slotte wordt rekening gehouden met vier standaard-aftrekposten, waarop iedere belastingplichtige werknemer aanspraak heeft en die via de inhoudingstabellen van de loonbelasting zijn verwerkt. Zodoende wordt willekeur bij het leggen van een verband tussen de verschillende inkomens zoveel mogelijk vermeden (16). Het zijn de volgende posten:

- werknemersbijdrage pensioenverzekering (PPW) conform CPB-veronderstelling;
- werknemersaandeel premie werknemersverzekeringen (PWW) conform CPB-veronderstelling;
- fiscale verwervingskosten (CA4) en reiskosten (CAR) volgens wettelijk forfait;
- premie volksverzekeringen AOW/AWW (PVW).

Het verband van Y met YPW, YPV, YT en YB wordt in het standaardmodel gegeven als:

$$\begin{aligned}
 (4.1) \quad YPW &= BAPP - PPW \\
 (4.2) \quad YPV &= YPW - PWW + PWFG - CA4 - CAR \\
 (4.3) \quad YB &= YPV - PVW \\
 (4.4) \quad YT &= YB + BPKB \\
 &= BAPP - PPW - PVW - PWW + PWFG \\
 &\quad + BPKB - CA4 - CAR \\
 (4.5) \quad Y &= BAPP + BPKB
 \end{aligned}$$

Zie voor de betekenis van deze symbolen de in de bijlage opgenomen nomenclatuur.

11) C.A. de Kam en T. de Vries, Over de gemiddelde druk van enige collectieve lasten, *ESB*, 30 juni 1976, blz. 625-630; V. Halberstadt, C.A. de Kam en T. de Vries, in *Belastingpolitiek en inkomensverdeling*, Deventer, 1976, blz. 18-51.

12) Gedoeld wordt op het rekenschema dat het CPB hanteert bij de bepaling van de jaarlijkse mutatie in het reëel vrij besteedbaar inkomen van werknemers.

13) C.A. de Kam en T. de Vries, op.cit., blz. 627.

14) V. Halberstadt, C.A. de Kam en T. de Vries, in *Belastingpolitiek en inkomensverdeling*, Deventer, 1976, blz. 18-51.

15) In 1973 telde de actieve beroepsbevolking (ca. 4,67 mln.) ongeveer 3,33 mln. werknemers zonder ambtelijke status en 0,61 mln. ambtenaren, vergelijk CBS, *Statistisch zakboek 1974*, Den Haag, 1974, blz. 88-89.

16) Ten onrechte wordt met enkele van deze posten — te weten: werknemersbijdrage pensioenverzekering, reiskosten en verwervingskosten — geen rekening gehouden in berekeningen van J.G. Odink, Het schijventarief van de Nederlandse inkomstenbelasting als stelsel van lineaire Engelcurven, *Maandschrift Economie*, december 1977, blz. 132-133. Ten onrechte omdat deze posten wel degelijk de verschuldigde belasting (mede) bepalen.

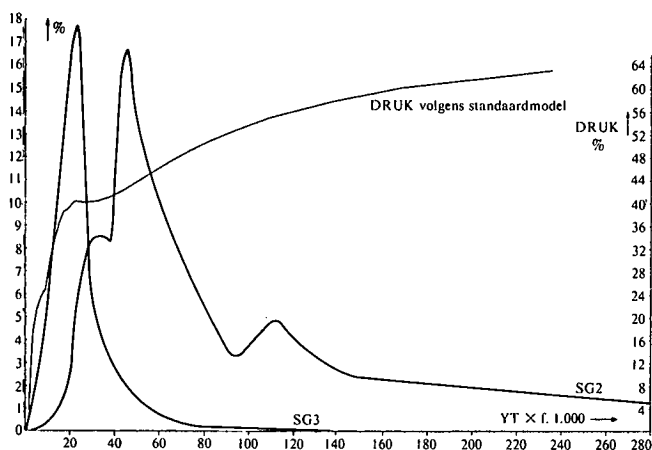
Ter vermijding van inconsistentie wordt in het standaardmodel één niet-publieke heffing — te weten een premie particuliere ziektekostenverzekering, gelijk aan de maximale ziekenfondspremie (ZPWF) (omvattend werkgevers- en werknemersaandeel ziekenfondspremie) — voor niet in het Ziekenfonds verzekerde werknemers als publieke heffing aangemerkt. De druk van de beschouwde publieke heffingen, als percentage van het totaal inkomen is dan

$$(4.6) \text{ DRUK} = \frac{\text{PWW} + \text{PVW} + \text{PWF} + \text{TYB}}{\text{YT}} \times 100$$

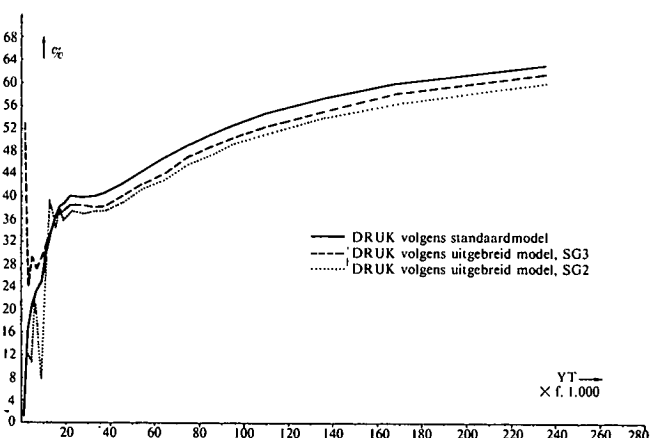
De reden dat de werknemersbijdrage pensioenverzekering niet figureert in (4.6) ligt voor de hand. Weliswaar zijn zowel bij de werknemersverzekeringen als bij de particuliere pensioenverzekering premies en uitkeringen (tot op zekere hoogte) aan het inkomen gerelateerd. Maar de premie voor particuliere pensioenverzekering ontbeert het karakter van een publieke heffing.

Met behulp van het standaardmodel berekenen we DRUK in 1973. De resultaten zijn weergegeven in figuur 1 en 2.

Figuur 1. Frequentieverdeling van totaal inkomen YT (klassenmiddens) en de DRUK van publieke heffingen op basis van het standaardmodel

Figuur 2. De gezamenlijke DRUK van publieke heffingen in 1973 als % van het totaal inkomen YT

5. Kritiek op onze benadering

De kritiek op onze eerdere benadering bij de drukberekening van publieke heffingen spitst zich vooral toe op twee punten. Enerzijds op onze definitie van het begrip belastingen (= rijksbelastingen en sociale premies). Anderzijds op het bij drukberekeningen toepassen van dit belastingbegrip. Concreter luiden de voornaamste tegenwerpingen:

1. De stelling dat het gezamenlijk beschouwen van deze publieke heffingen per saldo een weinig effectief-progressieve drukverdeling oplevert, is slechts juist „in formele, mechanische zin”. Naast sociale-verzekeringspremies dienen aanvullende premies voor particuliere verzekeringen in de beschouwing te worden betrokken 17).
2. Het is niet zinvol om de micro-economische premie- en belastingdruk op te tellen met het oogmerk de effectiviteit van de belastingprogressie te toetsen, met name zolang het equivalentiebeginsel (premieheffing naar evenredigheid met ingebrachte risico's) in de sociale verzekering nog enige gelding heeft 18, 19).
3. Sociale premies drukken niet op het huidige netto inkomen van werknemers. Het werkgevers- en werknemersaandeel in die premies is afgewenteld en gefinancierd uit de groeiende economische ruimte. Reken met ook het werkgeversaandeel toe aan het werknemersinkomen dan „is de Verelendung op papier hartverscheurend”. Dit zou echter onjuist zijn. Historisch is de verdeling van de premielast over werknemers en werkgevers immers vrij willekeurig 19).
4. Het is beter te werken met statistisch materiaal dan met rekenvoorbeelden, met name als het gaat om fiscale aftrekposten die niet iedere belastingplichtige heeft 20).

Wat betreft het eerste punt van kritiek. Dit raakt aan een vraagstuk van wijdere strekking. Bij het bepalen van de effecten van publieke maatregelen voor de inkomenspositie van — bijvoorbeeld — zelfstandigen, ambtenaren en werknemers, niet-ambtenaren doet zich de moeilijkheid voor dat ten aanzien van deze groepen sterk afwijkende regelingen van kracht zijn. Zo leidt toepassing van de trendmethodiek tot een gunstiger ontwikkeling van bruto en netto inkomens in de publieke sector dan in de marktsector 21). Zo genieten zelfstandigen bepaalde fiscale faciliteiten waarop werknemers geen aanspraak hebben, welke tegemoetkomingen zijn verdedigd met een verwijzing naar de relatieve achterstand van zelfstandigen, bijvoorbeeld ter zake van hun oudedagsvoorziening. Het algemene probleem, in welke mate sociale groepen bijdragen aan dan wel profijt hebben van inkomenspolitieke maatregelen via de publieke sector, en in welke mate zij zich daardoor genoopt zien om aanvullende particuliere verzekeringen af te sluiten, verdient een afzonderlijke beschouwing. Dit probleem laten wij hier rusten. Dat kan, omdat het standaardmodel uitsluitend betrekking heeft op de drukverdeling van publieke heffingen voor werknemers, niet-ambtenaren. Dan kan de tegenwerping alleen slaan op de verzekering tegen ziektekosten. Zoals hiervoor is aangegeven, wordt in het standaardmodel voor niet in het Ziekenfonds verzekerde werknemers rekening gehouden met een premie wegens particuliere ziektekostenverzekering, tot het bedrag van de maximale ziekenfondspremie 22).

In tegenstelling tot publieke heffingen laten premies voor (andere) aanvullende particuliere verzekeringen de vrije besteding van inkomen onverlet, omdat de verzekerde zelf kan beslissen over noodzaak, omvang en — binnen marges — prijs van aanvullende voorzieningen. Dergelijke particuliere premies blijven derhalve terecht buiten beschouwing, omdat

17) C. Goedhart, De sociale verzekering in het middenveld, in: *75 jaar sociale verzekering*, Amsterdam, 1976, blz. 94-95.

18) D.J. Wolfson, *Op zoek naar een aanvaardbare verdeling*, oratie, Leiden, 1977, blz. 23.

19) H. Mobach, Over belastingdruk, premiedruk en inkomensverdeling, *Weekblad voor Fiscaal Recht*, 4 augustus 1977, blz. 737 e.v.

20) J. Pen en J. Tinbergen, *Naar een rechtvaardiger inkomensverdeling*, Amsterdam, 1977, o.a. blz. 30-31, 191.

21) C.A. de Kam, F.G. van Herwaarden en V. Halberstadt, De inkomensontwikkeling van werknemers in de marktsector en in de publieke sector, 1973-1977, *ESB*, 14 juni 1978, blz. 592-597.

22) Waarschijnlijk is dit bedrag te laag; particulier verzekeren van het „ziekenfondspakket” kost vermoedelijk meer dan de maximale ziekenfondspremie.

ze niet het karakter hebben van een geldelijke verplichting uit de wet aan de publieke sector.

Wat betreft het tweede punt van kritiek. Het is sedert enige jaren gebruikelijk om in macro-economische analyses en bij de berekening van geïntegreerde marginale tarieven belastingen en alle sociale premies samen te nemen. Ons inziens de meest zinvolle benadering. Onze critici verzuimen te beargumenteren waarom deze aanpak bij een onderzoek naar de gemiddelde (individuele) druk van publieke heffingen uit den boze zou zijn. Het op de Nederlandse markten vertoonde afwentelingsgedrag geeft evenmin aanleiding om te onderscheiden tussen belastingen in formele zin en sociale premies. Er zijn trouwens goede gronden om zeker de premies volksverzekeringen als belasting aan te merken, omdat hier het verzekeringselement op de achtergrond is geraakt (23). Ten aanzien van de werknemersverzekeringen ligt dit formeel anders, al zijn er inhoudelijke argumenten om te besluiten tot gelijkstelling met naar het (arbeids)inkomen geheven belastingen (24). Internationale gegevens bevestigen de „erosie van de verzekeringsmythe” (25).

Wat betreft het derde punt van kritiek. Het is natuurlijk volstrekt onduidelijk hoe het netto inkomen van werknemers zich in de loop der jaren zou hebben ontwikkeld bij een andere financieringswijze van de werknemersverzekeringen. Gegeven de huidige verdeling van de sociale-premielast over werkgevers en werknemers is het daarom wel degelijk zinvol om te letten op het werknemersaandeel wanneer de secundaire inkomensverdeling wordt onderzocht. Men zie de aanpassing van werknemerspremies in het kader van operaties ter handhaving van de koopkracht. Bovendien zijn niet alleen sociale premies (ten dele) afgewenteld en gefinancierd uit de economische ruimte, maar ook de stijgende loonbelasting. Dan zou ook de loonbelasting bij drukberekeningen (ten dele) buiten beschouwing moeten blijven.

Wat betreft het vierde punt van kritiek. Dit onderschrijven wij. Om hieraan tegemoet te komen wordt in paragraaf 6 en volgende bij drukberekeningen statistisch materiaal gebruikt, zodat onder meer de feitelijke betekenis van fiscale aftrekposten zo goed mogelijk te traceren is.

In hun recente boek wekken Pen en Tinbergen — wellicht onbedoeld — de indruk dat wij een vermindering van inkomensverschillen in de tijd ontkennen (26). Hierover hebben wij ons echter niet uitgesproken. Hoogstwaarschijnlijk is er in de primaire sfeer genivelleerd. Wij wijzen er nog op dat de door ons berekende (geringe) herverdelende werking van publieke heffingen tussen werknemers zich best laat rijmen met een verkleining van inkomensverschillen gerekend over de hele bevolking. De economisch actieven betalen — wanneer ook rekening wordt gehouden met kostprijsverhogende belastingen — gemiddeld grofweg een proportioneel deel van hun primair inkomen, mede ten bate van de niet-actieven. Bezieet men de inkomensverdeling van actieven en niet-actieven samen, dan is er sprake van een forse nivellering, zoals bijvoorbeeld na invoering van de AOW in 1957.

6. Uitbreiding van het standaardmodel voor werknemers

In het tot nu toe gehanteerde standaardmodel wordt uitsluitend rekening gehouden met arbeidsinkomsten en met standaardaftrekposten, waarop iedere werknemer, niet-ambtenaar aanspraak heeft. Het blijkt mogelijk om het standaardmodel uit te breiden, zodanig dat rekening kan worden gehouden met de gemiddelde waarde van andere dan arbeidsinkomsten en van aftrekposten die niet iedere belastingplichtige toepast. De CBS-inkomensstatistiek 1973 scheidt namelijk de mogelijkheid om de gemiddelde waarde te berekenen van een groot aantal inkomensbestanddelen. De CBS-statistiek geeft echter niet de verdeling van de gemiddelde werknemersbijdrage wegens pensioenverzekering en evenmin het werknemersaandeel in de premie werknemersverzekeringen. Dit laatste wordt gesaldeerd met het werkgeversaandeel

ziekenfondspremie. Dat de inkomensstatistiek op deze twee punten te kort schiet heeft fiscaal-technische oorzaken. Mogelijk kan met medewerking van derden — pensioenfondsen, de uitvoeringsorganen van de werknemersverzekeringen — in de toekomst ook een globaal beeld worden verkregen van de werkelijke verdeling van de betreffende premies over inkomensklassen en sociale groepen.

Het CBS verdeelt de belastingplichtigen in 28 klassen totaal inkomen (YT) en in zes sociale groepen (SG). We duiden inkomensklassen aan met de index i ($i = 1, \dots, 28$). We duiden sociale groepen aan met de index j ($j = 1, \dots, 6$). Cel (i, j) geeft dus aan: YT-inkomensklasse i , sociale groep j . Omdat het standaardmodel betrekking heeft op werknemers, uitgezonderd ambtenaren, gebruiken we de CBS-inkomensstatistiek 1973 voor SG2 en SG3 (tabel 3).

Tabel 3. Totaal inkomen YT van zes sociale groepen (SG) met volledig jaarinkomen in 1973

j	Sociale groep		Bedrag (mln.)	Aantal inkomens-trekkers	YT (gemiddeld)
1	Zelfstandigen (SG1)		15.764,4	493.738	f. 31.929
2	Directeuren NV/BV (SG2)		4.243,0	69.186	61.327
3	Andere werknemers (SG3)		66.264,8	3.401.157	19.483
4	Gepensioneerden (SG4)		18.364,1	1.300.938	14.116
5	Zonder beroep (SG5)		896,2	116.849	7.670
6	Alle inkomens-trekkers (SG6)		105.532,6	5.381.867	19.609

Bron: *Sociale Maandstatistiek*, jg. 1977, blz. 801.

Dit materiaal zou ontdaan dienen te worden van gegevens betreffende ambtenaren (in 1973: 607.000) (27) en werknemers met vergelijkbare arbeidsvoorwaarden (in 1973: ruim 400.000) (28). Dat is (nog) niet mogelijk. Daarom is voorschijnlijk verondersteld dat ambtenaren en daarmee vergelijkbare werknemers een evenredig deel van de inkomensbestanddelen hebben en proportioneel over inkomensklassen YT zijn gespreid. Zeker de laatste veronderstelling is weinig realistisch. Het lijkt ons dan ook wenselijk dat het CBS nagaat of de groep werknemers in de toekomst nauwkeurig te splitsen is in ambtenaren, werknemers met vergelijkbare arbeidsvoorwaarden en overige werknemers. Een dergelijk onderscheid zou waardevolle gegevens verschaffen op tal van beleidsrelevante punten.

Zoals in paragraaf 3 is opgemerkt, valt uit de CBS-inkomensstatistiek 1973 niet af te leiden, in welke mate aftrek- en bijtelposten bij individuele belastingplichtigen cumuleren. Daardoor kan uit de verdeling van inkomens-trekkers naar hun totaal inkomen YT geen verdeling naar bruto inkomen Y worden gedestilleerd (29). Het zou van grote betekenis zijn, indien het CBS in toekomstige statistieken een op basis van individuele gegevens samen te stellen bruto inkomen als één van de inkomensbegrippen zou hanteren.

Bij de huidige stand van zaken moeten we volstaan met uitbreiding van het standaardmodel door nader te kiezen inkomensbestanddelen in te bouwen. De vier in het standaard-

23) H. Mobach, op. cit., blz. 740.

24) V. Halberstadt, C.A. de Kam en T. de Vries, op. cit., blz. 20.

25) Ken Messere, Tax levels, structures and systems: some intertemporal and international comparisons, in H.C. Recktenwald (ed.), *Secular trends of the public sector*, Proceedings of the 32nd Congress of the I.I.F.P., Parijs, 1978, blz. 193–210.

26) J. Pen en J. Tinbergen, op. cit., blz. 58.

27) CBS, *Statistisch Zakboek 1974*, Den Haag, 1974, blz. 89.

28) *Vergelijk Rapport van de Commissie Economische Deskundigen*, SER, 28 juni 1978, blz. 39 en *Centraal Economisch Plan 1978*, blz. 29.

29) Zoals in paragraaf 3 is toegelicht kan uit de gepubliceerde inkomensstatistiek slechts de herverdelende werking van de inkomstenbelasting worden vastgesteld ten aanzien van het inkomens-aandeel van — bijvoorbeeld — ieder deciel YT vóór en ná de heffing van inkomstenbelasting.

model opgenomen standaardafrekkosten behandelen we in het uitgebreide model op dezelfde manier als in het standaardmodel. Evenals in het standaardmodel wordt de verschuldigde inkomstenbelasting (TYB) berekend volgens het schijven-tarief. De feitelijke waarde van TYB en de premies volksverzekeringen PVW wordt in paragraaf 7 wel met de theoretische geconfronteerd. Dit levert een aanwijzing op voor het werkelijkheidsgehalte van het uitgebreide model.

Het totale aantal inkomensbestanddelen in de CBS-statistiek (circa 70) noopt tot beperking. Beperking van het aantal in het uitgebreide model op te nemen inkomensbestanddelen bewerkstelligen wij door twee getalsgrenzen te hanteren.

1. We nemen alleen inkomensbestanddelen op, die ten minste een bepaalde fractie, te weten 10%, van alle belastingplichtigen in de desbetreffende sociale groep heeft. Dus wordt geëist: $\alpha_j \geq 0,1$, zie (6.16).
2. We nemen alleen inkomensbestanddelen op, waarvan het geaggregeerde bedrag groter is dan 0,1% van het geaggregeerd YT in de desbetreffende sociale groep. Voor SG2 is dat bedrag: f. 4,2 mln., voor SG3: f. 66,3 mln.

Deze maatstaven passen we voor beide sociale groepen afzonderlijk toe. Dat heeft tot gevolg dat het model voor SG2 en SG3 verschillend moet worden gespecificeerd. We vinden de in tabel 4 opgesomde inkomensbestanddelen, die zijn opgenomen in het uitgebreide model voor onderscheidenlijk SG2 en SG3.

De waarden voor de getalsgrenzen — 10% en 0,1% — zijn niet helemaal zonder reden gekozen. Hogere waarden zouden het werkelijkheidsgehalte (in de zin van $\alpha_j \rightarrow 100\%$) van de uitgebreide modellen vergroten. Kiest men echter voor de α_j -getalsgrens een hogere waarde, bijvoorbeeld 25% of 40%, dan degenerereert het uitgebreide model steeds meer tot het standaardmodel, omdat in toenemende mate inkomensbestanddelen wegvallen. Voorts merken wij op dat er een samenhang is tussen de fractie inkomensstrekkingen in sociale groepen dat een inkomensbestanddeel heeft ($= \alpha_j$) en het geaggregeerd bedrag van dat inkomensbestanddeel ($= IBD_j$). Dit leidt ertoe dat bij de hier gekozen waarden voor de α_j - en IBD_j -getalsgrens de inkomensbestanddelen in tabel 4 uitsluitend op grond van α_j meedoen. Verhoging van de waarde voor de IBD_j -getalsgrens leidt eveneens tot snelle degeneratie van de uitgebreide modellen.

Het uitgebreide model voor directeurs van NV/BV's (SG2) heeft de volgende vorm:

$$(6.1) YPW = BAPP - PPW + BAUT \ 30)$$

$$(6.2) YPV = YPW - PWW + PWFG + BAA + BVHP + SBDN + SBRN + BE - CA4 - CAR - CAA - CVA - CVO - CVP - CVR - CER - PLYF - PZO - APR - SAB - SAGN$$

$$(6.3) YB = YPV - PVW$$

$$(6.4) YT = YB + SAB + SAGN + BPKB$$

$$(6.5) Y = BAPP + BAUT + BAA + BVHP + SBDN + SBRN + BE + BPKB$$

Het uitgebreide model voor andere werknemers (SG3) heeft de volgende vorm:

$$(6.6) YPW = BAPP - PPW$$

$$(6.7) YPV = YPW - PWW + PWFG + BE - CA4 - CAR - CAA - CER - APR - SAB$$

$$(6.8) YB = YPV - PVW$$

$$(6.9) YT = YB + SAB + BPKB$$

$$(6.10) Y = BAPP + BE + BPKB$$

Als waarde voor YT nemen we de gemiddelde YT in iedere cel (i,j):

$$(6.11) YT = \overline{YT}_{ij} = \frac{YT_{ij}}{n_{ij}}$$

waarin \overline{YT}_{ij} = het gemiddeld totaal inkomen in cel (i,j);
 YT_{ij} = het geaggregeerd totaal inkomen in cel (i,j);
 n_{ij} = het aantal inkomensstrekkingen in cel (i,j).

Voor de gekozen inkomensbestanddelen kunnen we uit de CBS-inkomensstatistiek op twee manieren een gemiddelde waarde berekenen.

$$(6.12) IBD = \overline{IBD}_{ij} = \frac{IBD_{ij}}{n_{ij}}$$

$$(6.13) IBD = \overline{IBD}_{ij} = \frac{IBD_{ij}}{k_{ij}}$$

30) De bijtelling van 20% van de cataloguswaarde van de auto, die door de werkgever aan de werknemer ter beschikking is gesteld, vindt niet plaats voor de loonbelasting. Zij blijft derhalve achterwege ingeval de loonbelasting eindheffing is.

Tabel 4. Inkomensbestanddelen opgenomen in de uitgebreide modellen voor SG2, onderscheidenlijk SG3

Inkomensbestanddeel (IBD) a)	Directeurs (SG2)				Andere werknemers (SG3)			
	Bedrag (mln.)	Aantal inkomensstrekkingen	Bedrag per inkomensstrekking (IBD _j b)	% (= $\alpha_j \times 100$) c)	Bedrag (mln.)	Aantal inkomensstrekkingen	Bedrag per inkomensstrekking (IBD _j b)	% (= $\alpha_j \times 100$) c)
1. BAA	30,7	7.887	3.892	11,4	-	-	-	-
2. BAUT	59,4	29.739	1.997	42,9	-	-	-	-
3. BE	28,3	48.979	578	70,7	198,9	678.489	293	20,0
4. BVHP	246,0	20.017	12.290	28,9	-	-	-	-
5. SBDN	157,1	21.693	7.242	31,3	-	-	-	-
6. SBRN	231,3	55.228	4.188	79,7	457,7	871.612	525	25,6
Totaal bijtelposten	752,8	-	-	-	656,6	-	-	-
7. CAA	73,6	49.667	1.482	71,7	664,4	568.842	1.168	16,7
8. CER	127,2	31.025	4.100	44,8	1.387,5	590.455	2.350	17,4
9. CVA	37,6	17.838	2.108	25,8	-	-	-	-
10. CVO	48,7	11.574	4.208	16,7	-	-	-	-
11. CVP	16,8	15.247	1.102	22,0	-	-	-	-
12. CVR	54,5	9.783	5.571	14,1	-	-	-	-
13. PLYF	37,4	17.367	2.154	25,1	-	-	-	-
14. PZO	6,2	11.022	563	15,9	-	-	-	-
15. APR	97,2	25.579	3.800	36,9	265,3	448.544	591	13,2
16. SAB	90,3	35.538	2.541	51,3	1.015,0	793.459	1.279	23,3
17. SAGN	11,6	9.665	1.200	14,0	-	-	-	-
Totaal afrekkosten	601,1	-	-	-	3.332,2	-	-	-

a) Zie voor de betekenis van deze symbolen de in de bijlage opgenomen nomenclatuur.
b) Het gemiddeld inkomensbestanddeel in guldens, zie (6.14).
c) Het percentage inkomensstrekkingen dat het inkomensbestanddeel heeft, gemiddeld over alle inkomensklassen, zie (6.16).

Bron: CBS, Inkomensstatistiek 1973.

waarin \overline{IBD}_{ij} = het gemiddeld inkomensbestanddeel in cel (i, j);
 IBD_{ij} = het geaggregeerd inkomensbestanddeel in cel (i, j);
 k_{ij} = het aantal inkomensstrekkingen in cel (i, j) dat het betrokken inkomensbestanddeel heeft ($\leq n_{ij}$).

We definiëren het gemiddelde inkomensbestanddeel in sociale groep j als:

$$(6.14) \overline{IBD}_j = \frac{\sum_i IBD_{ij}}{\sum_i n_{ij}}$$

waarin IBD_{ij} = het geaggregeerde inkomensbestanddeel in sociale groep j .

We definiëren de fractie van de inkomensstrekkingen in inkomensklasse i , sociale groep j , die een bepaald inkomensbestanddeel heeft, als

$$(6.15) \alpha_{ij} = \frac{k_{ij}}{n_{ij}}$$

en de fractie van de inkomensstrekkingen in sociale groep j , die een bepaald inkomensbestanddeel heeft, als

$$(6.16) \alpha_j = \frac{\sum_i k_{ij}}{\sum_i n_{ij}}$$

Als gemiddelde waarde voor de gekozen inkomensbestanddelen nemen we de waarde die volgt uit (6.13): bij een lage α_j geeft dat de meest realistische benadering van de werkelijke gemiddelde omvang van een inkomensbestanddeel, bij een hoge α_j ligt k_{ij} dicht bij n_{ij} , zodat de uitkomst van (6.12) en (6.13) niet veel zal verschillen. De consequentie van de keuze voor IBD -waarden volgens (6.13) is wel, dat naarmate α_j lager is (in verhouding minder inkomensstrekkingen hebben het betrokken IBD) een veel hoger geaggregeerd IBD wordt toegerekend dan volgens tabel 4. Bij keuze van (6.12) is weliswaar het toegerekend geaggregeerd bedrag gelijk aan dat in tabel 4, maar de gemiddelde waarden per inkomensstrekking zijn minder realistisch.

7. Bespreking van de resultaten

In figuur 1 presenteren wij een globaal beeld van de frequentieverdeling van het totaal inkomen YT voor twee sociale groepen, SG2 en SG3. Verticaal is uitgezet het aantal inkomensstrekkingen in YT -inkomensklasse i , als percentage van het totaal aantal inkomensstrekkingen in de betreffende sociale groep. Horizontaal zijn de middens van de YT -inkomensklassen uitgezet. Bovendien geeft figuur 1 de DRUK-verdeling van publieke heffingen op basis van het standaardmodel. De DRUK (4.6) is bepaald bij 28 waarden YT_{i3} (= klassegemiddelde voor SG3). Omdat klassegemiddelde en klassemiddelen elkaar weinig ontlopen (behalve in de zeer lage en de zeer hoge YT -inkomensklassen, zie tabel 5) levert het standaardmodel voor beide inkomensreeksen praktisch dezelfde DRUK-lijn op. Daarom zijn de DRUK-lijnen volgens het standaardmodel in figuren 1 en 2 gelijk genomen.

Met behulp van de uitgebreide modellen bepalen wij nu de waarde van DRUK (4.6) voor \overline{YT}_{i2} en \overline{YT}_{i3} . Ook de uitgebreide modellen gaan uit van het bruto inkomen Y . In paragraaf 3 is gesteld dat in het algemeen tussen Y en YT geen vast verband bestaat. Per inkomensklasse YT (uit de CBS-inkomensstatistiek) is er immers een verdeling van Y -waarden, die niet valt te achterhalen. Gegeven is slechts \overline{YT}_{ij} . Dit biedt wel een aangrijpingspunt, om met behulp van een te kiezen model een waarde voor \overline{Y}_{ij} te bepalen. We kiezen de uitgebreide modellen waarmee we via een iteratieprocedure de bij \overline{YT}_{ij}

Tabel 5. De gezamenlijke DRUK van publieke heffingen in 1973, als % van het totaal inkomen YT

i	Inkomensklassen YT	Klasse-middelen YT	\overline{YT}_{i2}	\overline{YT}_{i3}	Standaardmodel DRUK a)	Uitgebreid model	
						DRUK SG2	DRUK SG3
1	< 0	-	-27.254	-10.711	-	-	-
2	0 - < 2.000	1.000	1.085	1.343	1,3	-	-
3	2.000 - < 4.000	3.000	2.406	3.304	17,0	12,6	23,8
4	4.000 - < 6.000	5.000	4.720	5.087	21,1	10,7	29,2
5	6.000 - < 8.000	7.000	6.455	7.034	23,3	22,7	27,0
6	8.000 - < 10.000	9.000	8.955	9.027	24,6	7,8	28,8
7	10.000 - < 12.000	11.000	11.334	11.009	29,7	26,1	30,7
8	12.000 - < 14.000	13.000	13.054	13.052	33,5	39,4	33,6
9	14.000 - < 16.000	15.000	15.356	15.029	36,2	34,4	36,0
10	16.000 - < 18.000	17.000	16.868	16.986	38,0	38,2	36,8
11	18.000 - < 20.000	19.000	18.873	18.961	38,6	35,8	37,4
12	20.000 - < 25.000	22.500	22.686	22.195	40,0	37,4	38,5
13	25.000 - < 30.000	27.500	27.428	27.188	39,8	37,0	38,4
14	30.000 - < 35.000	32.500	32.487	32.216	40,0	37,4	38,0
15	35.000 - < 40.000	37.500	37.451	37.209	40,6	37,4	38,2
16	40.000 - < 50.000	45.000	44.845	44.158	41,9	38,8	39,8
17	50.000 - < 60.000	55.000	54.386	54.436	44,6	41,4	42,1
18	60.000 - < 70.000	65.000	64.659	64.278	46,9	43,1	44,1
19	70.000 - < 80.000	75.000	74.809	74.593	49,1	45,7	46,9
20	80.000 - < 90.000	85.000	84.691	84.587	51,0	47,3	48,7
21	90.000 - < 100.000	95.000	94.805	94.609	52,6	49,3	50,3
22	100.000 - < 125.000	112.500	110.910	109.669	54,7	51,3	52,4
23	125.000 - < 150.000	137.500	135.921	136.223	57,5	53,9	55,2
24	150.000 - < 200.000	175.000	170.887	168.401	60,0	56,6	58,3
25	200.000 - < 300.000	250.000	238.002	235.949	63,2	60,0	61,7
26	300.000 - < 400.000	350.000	339.764	341.457	65,6	62,1	64,8
27	400.000 - < 500.000	450.000	446.067	441.502	66,8	63,6	66,0
28	500.000 en meer	-	858.550	697.755	68,4	66,3	67,7
	$\frac{\overline{YT}_{i2}}{\overline{YT}_{i3}}$	-	61.327	-	46,1	42,5	-
		-	-	19.483	38,8	-	37,0

a) Genomen is de DRUK voor SG3. Bij het standaardmodel is deze praktisch gelijk aan de DRUK voor SG2.

Bron: CBS. Inkomensstatistiek 1973.

behorende \overline{Y}_{ij} bepalen. Vervolgens worden model (6.1) t/m (6.5) voor sociale groep 2 en model (6.6) t/m (6.10) voor sociale groep 3 doorgerekend voor de met de iteratieprocedure bepaalde \overline{Y}_{ij} . Tabel 5 geeft de resulterende DRUK van publieke heffingen op basis van het uitgebreide model, voor SG2 onderscheidenlijk SG3. In figuur 2 is een en ander in beeld gebracht.

We bespreken deze resultaten kort. De met behulp van het standaardmodel gevonden DRUK kan niet rechtstreeks worden vergeleken met eerder door ons gepubliceerde resultaten:

- In dit artikel presenteren wij berekeningen voor 1973; eerdere publikaties hadden betrekking op 1975 en 1976.
- In dit artikel zijn berekeningen uitgevoerd voor een andere inkomensserie.
- In dit artikel is de DRUK berekend van de inkomstenbelasting (TYB) en sociale premies (PWW, PVW en PWF). In een eerdere publikatie 31) werden aanvullende veronderstellingen gehanteerd ten aanzien van de BTW-druk, de tariefrosie als gevolg van tegen bijzondere tarieven afgerekend inkomen en ter zake van *niet* door iedere belastingplichtige geclaimde aftrekposten.
- In dit artikel is de DRUK berekend als percentage van het totaal inkomen YT . In eerdere publikaties werd de druk gegeven als percentage van het bruto inkomen Y , en/of het belastbaar inkomen YB .

Een controleberekening met het standaardmodel — voor hetzelfde jaar (1976), dezelfde inkomensserie en met dezelfde inkomensgrondslag (Y) — geeft dezelfde uitkomsten als bij een voorgaande gelegenheid werden gepubliceerd.

Nadere berekeningen aangaande de BTW-druk en het effect van bijzondere tarieven in de inkomstenbelasting kunnen wij hier nog niet geven. Verder onderzoek op dit terrein staat voor de nabije toekomst op ons programma.

We bezien de uitkomsten voor de middelste 80% van de inkomensstrekkingen in beide sociale groepen (voor SG2: f. 20.800 < YT < f. 101.500; voor SG3: f. 7.600 < YT <

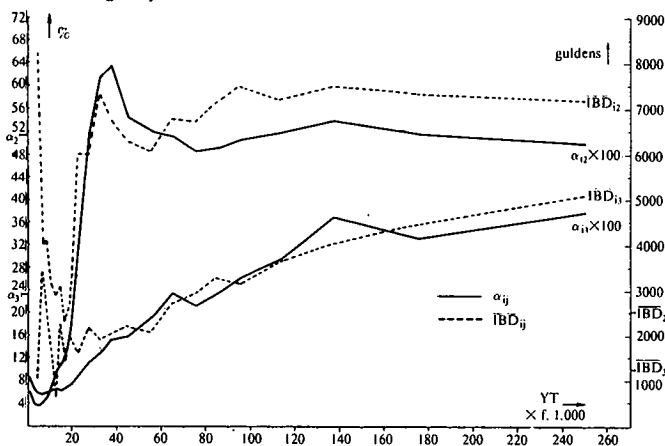
31) V. Halberstadt, C.A. de Kam en T. de Vries, op. cit., blz. 24 e.v.

f. 28.800). De druk van de beschouwde publieke heffingen blijkt voor directeuren van NV/BV's volgens het uitgebreide model op te lopen van ongeveer 36% tot 50%. Voor andere werknemers ligt die druk, berekend op basis van het uitgebreide model, tussen 27% en 38%. Opvallend is dat de heffingendruk voor beide sociale groepen over een inkomstraject van ongeveer f. 15.000 vrijwel constant blijft (f. 22.500 < YT < f. 37.500). De met behulp van het uitgebreide model gevonden druk ligt voor directeuren over de hele linie — met één uitzondering — lager dan de druk op basis van het standaardmodel. Voor andere werknemers blijkt dit het geval wanneer het totaal inkomen groter is dan f. 13.000. De in het uitgebreide model opgenomen negatieve inkomensbestanddelen (aftrekposten) wegen in dat laatste geval zwaarder dan de positieve.

De druk van publieke heffingen voor directeuren ligt over de hele linie lager dan voor andere werknemers. Een vergelijking van het resultaat voor beide sociale groepen is echter niet goed mogelijk, omdat de specificatie van de uitgebreide modellen verschilt. Wat in het drukverloop — met name voor directeuren — verder nog opvalt zijn de sterke schommelingen bij lage YT-waarden. Deze vinden hun oorzaak in het geringe aantal inkomestrekkingen in de betrokken inkomensklassen, waardoor uitschieters in de waarde van inkomensbestanddelen sterk de gemiddelde waarde van die bestanddelen beïnvloeden.

Een nadere analyse van de aftrekposten toont aan dat de fractie inkomestrekkingen die een aftrekpost heeft (α_{ij}) doorgaans toeneemt naarmate het totaal inkomen YT hoger is. Ook stijgt het gemiddeld afgetrokken bedrag (\overline{IBD}_{ij}). Voor één aftrekpost, die wegens buitengewone lasten, wordt dit geïllustreerd in figuur 3. De druklijnen in figuur 2 tonen aan dat aftrekposten in 1973 de heffingendruk in alle YT-inkomensklassen boven f. 17.000 in ongeveer dezelfde mate verminderden. We hebben er al op gewezen dat achter een laag totaal inkomen een hoog bruto inkomen schuil kan gaan. Daarom laat de CBS-inkomensstatistiek 1973 geen uitspraak toe over de mate waarin fiscale aftrekposten de personele inkomensverdeling beïnvloeden.

Figuur 3. Aftrek wegens buitengewone lasten (SAB) voor 2 sociale groepen

Men kan de betekenis van bepaalde aftrekposten voor de personele inkomensverdeling benaderen door toepassing van ongelijkheidsmaatstaven op de door het CBS vastgestelde verdeling van het totaal inkomen en het netto inkomen (YN) 32). Het verschil in de gemeten ongelijkheid van de YN- en YT-verdeling wordt echter niet alleen door de loon- en inkomstenbelasting en door (een aantal) fiscale aftrekposten bepaald. Met name de vermogensbelasting (f. 260, 1 mln. voor SG2/3 in 1973) kan leiden tot een onderschatting van de rol van aftrekposten, in het bijzonder voor hoge inkomens.

Nogmaals willen wij benadrukken dat ook de uitgebreide modellen — ondanks het in aanmerking nemen van de feitelijke (gemiddelde) waarde van inkomensbestanddelen — een

theoretisch en tamelijk ruw karakter houden. Dat heeft ten minste vier oorzaken.

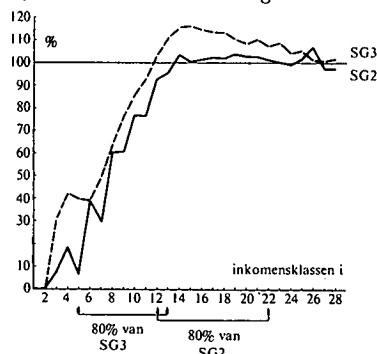
1. De bruto-inkomensverdeling is onbekend. Daarom is de verdeling van het totaal inkomen noodgedwongen als uitgangspunt genomen, waaruit met behulp van een iteratieprocedure bruto inkomens zijn afgeleid.
2. De cumulatie van inkomensbestanddelen bij individuele belastingplichtigen is (nog) onbekend.
3. Niet alle inkomensbestanddelen zijn in de modellen meegenomen.
4. De inkomensbestanddelen zijn in aanmerking genomen als gemiddelden volgens (6.13) en niet volgens bijvoorbeeld (6.12).

De uitgebreide modellen zouden sterk aan kwaliteit winnen, wanneer deze vier oorzaken kunnen worden weggenomen. De CBS-inkomensstatistiek voor 1975 en voor 1977 zal een belangrijke stap vooruit betekenen, omdat daarin naar verwachting een bruto-inkomensverdeling zal voorkomen. Het grondmateriaal voor de CBS-inkomensstatistiek biedt in beginsel de mogelijkheid om de cumulatie van inkomensbestanddelen vast te stellen.

Uiteraard is het mogelijk alle inkomensbestanddelen in een uitgebreid model op te nemen, maar zolang het cumulatieprobleem en het keuzeprobleem betreffende de gemiddelde waarde van inkomensbestanddelen niet bevredigend zijn opgelost, vergroot dit de ruwheid van het model in hoge mate. Nu al zijn — en des te meer naarmate α_j lager is — alle inkomensbestanddelen in de uitgebreide modellen voor een hoger geaggregeerd bedrag meegenomen dan in tabel 4 is vermeld. In het uitgebreide model voor SG3 is de waarde van SBRN bijvoorbeeld f. 1.787,9 mln, in tabel 4 is dat f. 457,7 mln. ($= 0,256 \times 1.787,9$).

De ruwheid van het model kan worden getoetst door geaggregeerde inkomensbestanddelen uit de CBS-inkomensstatistiek te vergelijken met overeenkomstige geaggregeerde bestanddelen, die zijn berekend op basis van het uitgebreide model. Aggregatie geschiedt als volgt: $IBD_j = \sum IBD_{ij} \cdot n_{ij}$. In figuur 4 is de uitkomst van een dergelijke toetsing gegeven voor de inkomstenbelasting TYB en de premie volksverzekeringen PVW samen. TYB en PVW zijn in de figuur uitgedrukt als percentage van TYB + PVW volgens het CBS, waarbij de laatste voor iedere inkomensklasse op 100% is gesteld. De slotsom moet zijn dat de invloed van de beschouwde publieke heffingen en van fiscale aftrekposten op de personele inkomensverdeling nog niet volledig in kaart valt te brengen.

Figuur 4. TYB + PVW volgens de uitgebreide modellen, als % van TYB + PVW volgens CBS inkomensstatistiek 1973

8. Slotopmerkingen

In dit artikel is een eerder ontwikkeld standaardmodel ter berekening van de gemiddelde druk van bepaalde publieke heffingen, te weten: de inkomstenbelasting en premies wegens sociale verzekeringen, uitgebreid. Dat is gedaan door een aantal inkomensbestanddelen in het standaardmodel op te

32) J.G. Odink, De nieuwste ontwikkelingen in de Nederlandse personele inkomensverdeling, *ESB*, 5 april 1978, blz. 320-324.

nemen, waarvoor de gemiddelde waarden zijn ontleend aan de CBS-inkomensstatistiek 1973. Ook het uitgebreide model houdt een theoretisch karakter: de werkelijke invloed van naar het inkomen berekende publieke heffingen en fiscale aftrekposten op de personele inkomensverdeling valt (nog) niet volledig te bepalen. Deze situatie wordt in wezen veroorzaakt door een gebrek aan voldoende gegevens. We missen:

- een bruto-inkomensverdeling;
- gegevens over de mate waarin inkomensbestanddelen bij inkomensstrekkingen cumuleren;
- gegevens over twee door fiscaal-technische oorzaken onzichtbare inkomensbestanddelen, te weten: de werknemersbijdrage pensioenverzekering en het werknemersaandeel in de premie werknemersverzekeringen;
- mede in samenhang met c. een splitsing van de groep werknemers in ambtenaren, werknemers met vergelijkbare arbeidsvoorwaarden en werknemers, niet-ambtenaren.

Zouden we over deze gegevens beschikken, dan is het in beginsel mogelijk het uitgebreide model compleet te maken. Voorshands moet worden aangenomen dat lang niet al deze gegevens op afzienbare termijn beschikbaar komen. Het ontwikkelen van een compleet model is dus voorlopig een onbereikbaar ideaal.

Om toch meer inzicht te krijgen in de verdelingseffecten van publieke heffingen die aanknopen bij het inkomen, kunnen we de in dit artikel gepresenteerde uitgebreide modellen zoveel mogelijk uitbouwen in de richting van een compleet model:

- door gebruik te maken van bruto-inkomensverdelingen zoals het CBS die naar verwachting voor 1975 en 1977 zal publiceren;
- door een betere methode te vinden om gemiddelde waarden van inkomensbestanddelen in het model op te nemen, zodanig dat
 - het geaggregeerd bedrag per inkomensbestanddeel nadert tot het feitelijk bedrag uit de CBS-inkomensstatistiek
 - de publieke heffingen op basis van uitgebreide modellen de geaggregeerde waarden uit de CBS-statistiek benaderen.
- door — nadat b. bevredigend is opgelost — meer inkomensbestanddelen in te bouwen.

Verder verdient het aanbeveling dat uitgebreide modellen worden ontwikkeld voor andere sociale groepen dan werknemers.

Voortgezet onderzoek kan het zicht op de betekenis van publieke heffingen voor de secundaire en tertiaire inkomensverdeling verhelderen. In een volgende publikatie onderzoeken wij de verdelingseffecten van enkele publieke heffingen die bij de bestedingen aanknopen, te weten de BTW en de accijnzen.

Bepaalde aftrekposten belichamen een belastinguitgaaft, een voorziening in de fiscale wetgeving die de belastinggrondslag beperkt of een afwijking betekent van de normale structuur van de betrokken belasting. De voorziening resulteert in een inkomensoverdracht ten belope van de belastingbesparing, die belastingplichtigen dank zij de tegemoetkoming (kunnen) realiseren. De CBS-inkomensstatistiek maakt het in beginsel mogelijk om te traceren welke (groepen) belastingplichtigen in welke mate van bepaalde belastinguitgaven profiteren³³⁾. Wij stellen ons voor gedurende de komende tijd ook in deze richting onderzoek te verrichten.

F.G. van Herwaarden
C.A. de Kam
V. Halberstadt

33) Max Frank, Danièle DeKeyser-Meulders, A tax discrepancy coefficient resulting from tax evasion or tax expenditures, *Journal of Public Economics*, vol. 8, no. 1, augustus 1977, blz. 75-77.

Bijlage

Symbolen en begrippen

De begrippen hebben een mnemonische aanduiding, die is opgebouwd uit een combinatie van letters.

- De beginletter heeft de volgende betekenis:
 - A aftrekposten;
 - B bronnen van inkomen;
 - C bronkosten (cost);
 - D drempelbedrag;
 - F franchises;
 - P premies;
 - T belastingen (tax);
 - Y inkomensbegrippen;
 - S, X en Z kunnen voor de beginletters onder 1. komen en duiden dan aan:
 - S sommering;
 - X perunage;
 - Z maximum (in gulden);
 - Bij premies (genoteerd als P...) betekent de tweede letter:
 - V volksverzekeringen;
 - W werknemersverzekeringen;
- APR aftrek van rente als persoonlijke verplichting (art. 45 Wet IB)
- BAA andere bruto arbeidsinkomsten
- BAPP bruto arbeidsinkomsten vóór inhouding werknemersbijdrage pensioenpremie
- BAUT privé gebruik auto werkgever (art. 42 Wet IB)
- BE huurwaarde eigen woning volgens wettelijk forfait
- BPKB kinderbijslag
- BVHP (bruto) huur en pacht onroerend goed
- CAA andere verwervingskosten in verband met arbeidsinkomsten
- CA4 verwervingskosten volgens wettelijk forfait (4%-regeling)
- CAR wettelijk reiskostenforfait, resp. werkelijke bruto reiskosten
- CER rente aftrek eigen woning
- CVA afschrijvingen verhuurd onroerend goed
- CVO onderhoud- en andere kosten verhuurd onroerend goed
- CVP periodieke betalingen als erfpacht in verband met onroerend goed
- CVR rente van schulden in verband met onroerend goed
- FPP franchise bij berekening werknemersbijdrage pensioenpremie
- PLYF premies lijfrente
- PPW werknemersbijdrage pensioenpremie
- PVW premies volksverzekeringen AOW/AWW
- PWF totale ziektefondspremie of vergelijkbare premie particuliere ziektekostenverzekering (PWFV + PWFVFG)
- PWFVFG werkgeversaandeel ziektefondspremie
- PWFV werknemersaandeel ziektefondspremie
- PWW werknemersaandeel premie werknemersverzekeringen WAO, WW en ZW
- PZO premies voor periodieke uitkeringen bij ziekte en ongeval
- SAB aftrek wegens buitengewone lasten (art. 46 Wet IB)
- SAGN netto aftrek wegens giften (art. 47 Wet IB)
- SBDN totale netto dividendinkomsten
- SBRN totale netto ontvangen rente
- TYB inkomstenbelasting, incl. ingehouden loonbelasting (= eindheffing)
- Y bruto inkomen
- YB belastbaar inkomen
- YN vrij besteedbaar of netto inkomen (conform CBS)
- YPV premie inkomen volksverzekeringen
- YPW premie inkomen werknemersverzekeringen
- YT totaal inkomen (conform CBS)
- DRUK druk van publieke heffingen als % van YT
- IBD inkomensbestanddeel
- SG sociale groep

Modelspecificatie

Het standaardmodel heeft de volgende specificatie:

- (1) $PPW = XPPW \bullet (BAPP - FPP)$
- (2) $YPW = BAPP - PPW$
- (3) $PWW = XPWW \bullet YPW$
- (4) Als $PWW > ZPWW$ dan geldt $PWW = ZPWW$
- (5) $PFW = XPFW \bullet YPW$
- (6) $PWFG = XPWFG \bullet YPW$
- (7) Als $PFW > ZPFW$ dan geldt $PFW = ZPFW$
- (8) Als $PWFG > ZPWFG$ dan geldt $PWFG = ZPWFG$
- (9) $PWF = PFW + PWFG$
- (10) $CA4 = XCA4 \bullet YPW$
- (11) Als $CA4 < DCA4$ dan geldt $CA4 = DCA4$
- (12) Als $CA4 > ZCA4$ dan geldt $CA4 = ZCA4$
- (13) $XPV = YPW - PWW + PWFG - CA4 - CAR$

Nigeria na de „boom”

DRS. J. D. VISSER*

„Nigeria now imports palm oil”. Aldus typeert *The Economist* 1) de paradoxale situatie in een land, dat eens een belangrijk exporteur was van genoemd produkt, hetwelk tussen 1946 en 1958 zelfs nog zijn voornaamste bron van deviezen vormde. In laatstgenoemd jaar begon ook de uitvoer van petroleum op gang te komen. Bedroeg de produktie hiervan destijds 600 vaten per dag, in 1977 was deze 2,10 mln. vaten per dag, om vervolgens te dalen tot 1,8 mln. in juni 1978. Nu de olie-opbrengst in de naaste toekomst als gevolg van diverse factoren 20 à 40% lager zal zijn dan in de afgelopen jaren, wordt het uitermate urgent de verwaarloosde voedselproduktie die geen gelijke tred heeft gehouden met de groei van de bevolking, nieuw leven in te blazen. Aangezien echter de landbouw in Nigeria met vele knelpunten te kampen heeft, zal met een sanering geruime tijd gemoed zijn.

Van palmolie naar petroleum

Palmolie was het eerste artikel dat in de loop van de 19e eeuw in aanmerking kwam om de slavenhandel op Nigeria te vervangen. De groei van de bevolking en de geleidelijke stijging van de levensstandaard in Engeland resulteerden in een toenemende vraag naar eetbare oliën, zeep en kaarsen. In tegenstelling tot het voormalig Belgisch Kongo en tot Azië, waar vele buitenlandse ondernemingen hun plantages vestigden, is de agrarische produktie in Nigeria overwegend een zaak van de kleine inheemse boer gebleven.

Lord Lugard, die in 1914 de eerste gouverneur-generaal van het land werd, was van mening dat buitenlandse plantages de inheemse maatschappij zouden ontwrichten 2). Voor Lugard was het duidelijk dat de economie van Nigeria grotendeels een „subsistence” karakter moest houden en dat de komst van Europeanen politieke onrust zou zaaien. Hoewel buitenlandse ondernemers aanvoerden dat met plantages in korte tijd een efficiënte „cash economy” kon worden opgebouwd, diende volgens de gouverneur-generaal de Britse regering zich te beperken tot het stimuleren van o.a. de cacao-, de katoen- en de koffieproduktie door de distributie van planten en zaden onder de kleine boeren te regelen en door het afnemen van hun produkten. William Hesketh

Lever deed dan ook achtereenvolgens in 1907, 1920 en 1925 vergeefse pogingen om in Nigeria te penetreren. In 1936 verleende de regering evenwel aan de United Africa Company toestemming tot de aankoop van 6.000 acres land bij Calabar, in de hoop dat hiermee een demonstratie-effect op de landbouw in de omgeving zou uitgaan. Na de tweede wereldoorlog heeft de Nigeriaanse overheid wel gestreefd naar de vestiging van plantages, echter niet door buitenlandse ondernemers, maar in de vorm van „farm settlements”. Door gebrek aan „know-how” en „management” hebben deze doorgaans niet het beoogde succes opgeleverd.

Agrarische produktie en export

Van de beroepsbevolking in Nigeria is 60 à 70% werkzaam in de agrarische sector (zie tabel 1).

* Hoofd van de afdeling Westelijk halfrond en Afrika van de Dienst voor de Economische Voorlichting en Exportbevordering van het Ministerie van Economische Zaken.

1) *The Economist*, 18 februari, 1978, blz. 89.

2) R. Olufemi Ekundare, *An economic history of Nigeria 1860 - 1960*, London, 1973, blz. 158.

- (14) $PVW = XPVW \bullet YPV$
 (15) Als $PVW > ZPVW$ dan geldt $PVW = ZPVW$
 (16) $YB = YPV - PVW$
 (17) $TYB = f(YB)$ (schijventarief)
 (18) $YT = YB + BPKB$
 (19) $Y = BAPP + BPKB$

Het uitgebreide model voor SG2 is gelijk aan het standaardmodel, met dien verstande dat vergelijking (2), (13), (18) en (19) worden vervangen door:

- (2') $YPW = BAPP - PPW + BAUT$
 (13') $YPV = YPW - PWW + PWFG + BAA + BVHP + SBDN + SBRN + BE - CA4 - CAR - CAA - CVA - CVO - CVP - CVR - CER - PLYF - PZO - APR - SAB - SAGN$
 (18') $YT = YB + SAB + SAGN + BPKB$
 (19') $Y = BAPP + BAUT + BAA + BVHP + SBDN + SBRN + BE + BPKB$

Het uitgebreide model voor SG3 is gelijk aan het standaardmodel,

met dien verstande dat vergelijking (13), (18) en (19) worden vervangen door:

- (13'') $YPV = YPW - PWW + PWFG + BE - CA4 - CAR - CAA - CER - APR - SAB$
 (18'') $YT = YB + SAB + BPKB$
 (19'') $Y = BAPP + BE + BPKB$

Model-input voor 1973

Reiskostenforfait (CAR)	50
Maximum PWW (= ZPWW)	1.419
Maximum PVW (= ZPVW)	2.916
Minimum CA4 (= DCA4)	200
Maximum CA4 (= ZCA4)	800
Maximum PWF (= ZPWF)	1.580
XPVW van Y	0,0215
XPVW van YPV	0,1200
XCA4 van YPW	0,0400
XPWF van YPW	0,0890
XPWFG van YPW	0,0445
XPFW van YPW	0,0445
XPWW van YPW	0,0435

Burgemeester en wethouders van de gemeente Eindhoven roepen sollicitanten op voor de functie

HOOFD VAN DE HOOFDAFDELING ONDERZOEK EN STATISTIEK DER GEMEENTESECRETARIE

Aan de hoofafdeling is opgedragen:

Het op wetenschappelijk verantwoorde wijze bestuderen en evalueren van diverse aspecten van de Eindhovense samenleving, de ontwikkelingen daarin en de factoren die daarop van invloed zijn alsmede het daarover rapporteren en adviseren aan het gemeentebestuur en/of andere instanties.

Binnen de hoofafdeling heeft de afdeling **Onderzoek** tot taak:

de uitvoering van dan wel het verlenen van medewerking (begeleiding, advisering, evaluatie) aan economisch en sociaal-wetenschappelijk onderzoek (8 medewerkers).

Aan de afdeling **Statistiek** van de hoofafdeling is opgedragen de systematische opzet en uitbouw van een statistieke documentatie ten behoeve van zowel de onderzoeksafdeling als de statistische informatieverstrekking in het algemeen (10 medewerkers).

In beide afdelingen wordt gebruik gemaakt van technieken die zo mogelijk via computerinschakeling worden verwerkt.

De te benoemen functionaris dient te beschikken over:

- een voltooide academische opleiding;
- een ruime ervaring in een vergelijkbare functie;
- het vermogen om op een eigentijdse wijze leiding te geven aan de medewerkers (18).

Hij moet kunnen initiëren en in staat zijn de hoofafdeling op adequate wijze te representeren en beschikken over goede sociale vaardigheden.

Een psychologisch onderzoek kan deel uit maken van de selectieprocedure.

Salaris t/m f 7.737,— per maand.

Kandidaten moeten bereid zijn zich in Eindhoven, of eventueel in een der gemeenten van de agglomeratie Eindhoven te vestigen.

Sollicitaties binnen 10 dagen, onder vermelding van nr. 78.156 (in de rechter bovenhoek) te richten aan de directeur van personeelszaken, stadhuis, Eindhoven.

Tabel 1. Beroepsbevolking (1975) onderverdeeld naar sectoren, in procenten

Landbouw	64,0
Mijnbouw	0,4
Industrie	16,8
Bouwnijverheid	0,9
Elektriciteit, gas, water	0,1
Distributie	12,2
Transport en communicatie	0,6
Dienstensector	5,0
	100

De agrarische productie kan worden onderverdeeld in a. lokaal geconsumeerde produkten en b. exportgewassen 3). Indien de indruk mocht bestaan dat de landbouw in Nigeria in het verleden in hoofdzaak op de export zou zijn afgestemd, kan worden vermeld dat volgens een National Income Survey van 1956-1957 het totaal van de „locally consumed foodstuffs” £ 342,6 mln. was, terwijl de waarde van de „export crops” slechts £ 84,4 mln. bedroeg 4).

In het tijdvak 1958-1966 steeg de agrarische export jaarlijks met gemiddeld 3,8%. Als verklaring voor deze groei noemt W. Arthur Lewis als voornaamste factoren de gunstige wereldmarktprijzen, de verbeterde transportfaciliteiten en de technische veranderingen. Gerald K. Helleiner daarentegen meent dat hoewel bij sommige gewassen (cacao, katoen en palmprodukten) de produktiviteit was verbeterd, de toename van de productie vooral te danken was aan een uitbreiding van de landbouwgebieden en van het aantal arbeidskrachten.

De burgeroorlog, die van mei 1967 tot januari 1970 duurde en het land naar schatting £ 300 mln. heeft gekost, heeft de landbouw, het transport en de distributie nadelig beïnvloed. In het door generaal Gowon gelanceerde Second National Development Plan (1970-1974) werd 12,9% van de totale investeringen voor de landbouw gereserveerd. De nagestreefde groei in deze sector bedroeg 2% per jaar tegen 6,6% voor de gehele economie. Aan het einde van de periode bleek dat het plan voor slechts 54% was gerealiseerd.

Het derde vijfjarenplan

Voordat generaal Gowon op 29 juli 1975 werd afgezet lanceerde hij in april van dat jaar het ambitieuze derde vijfjarenplan voor de periode 1975-1980. Het plan was gebaseerd op de ongekende deviezeninkomsten die uit de scherpe stijging van de olieprijs voortvloeiden: in 1974 vertoonde de betalingsbalans een overschot van meer dan \$ 5 mrd. (het bruto nationaal produkt bedroeg \$ 20,8 mrd.) en stegen de reserves tot een bedrag gelijk aan de import over 2 jaar. Het nieuwe plan legde de nadruk op infrastructuur, onderwijs en industrialisatie.

Naast de sterk gestegen kapitaaluitgaven van de federale overheid en van de deelstaten waren knelpunten aan de aanbodzijde (havencongestie!) oorzaak van een aanmerkelijke inflatie, die in 1975 34% bedroeg. Weliswaar kon de prijsstijging in het daaropvolgende jaar tot ca. 22% worden beperkt, toch was de te sterke inflatie een van de redenen waarom het vijfjarenplan in april 1977 moest worden herzien. De totale projectkosten werden toen geraamd op 43,3 mrd. naira, een verhoging met 10,5 mrd. naira t.o.v. het oorspronkelijke plan (1 naira = ± f. 3,75). Door allerlei institutionele en technische belemmeringen liggen de uiteindelijke „effectieve” bedragen lager. De feitelijke kapitaaluitgaven gedurende de planperiode worden geschat op 26,5 mrd. naira tegen 20 mrd. naira in het oorspronkelijke plan. Van deze reële allocaties is 7,6% bestemd voor de agrarische sector, 29,4% voor trans-

3) Sommige produkten zoals palmolie, grondnoten en katoen overlappen elkaar.

4) R. Olufemi Ekundare, op. cit., blz. 279.

port en communicatie, 17,8% voor energie- en watervoorziening, huisvesting en stedelijke faciliteiten, 15% voor de dienstensector, 12,4% voor bestuur en defensie, 12,1% voor de industrie en 5,7% voor de mijnbouw. Tabel 2 geeft een overzicht van de procentuele aandelen van de verschillende sectoren in het bruto binnenlands produkt.

Tabel 2. Bruto binnenlands produkt 1976/1977 onderverdeeld naar sectoren, in procenten

Landbouw, veeteelt, bosbouw, visserij	23,3
Bouwnijverheid	8,9
Distributie	8,6
Onderwijs	4,0
Elektriciteits- en watervoorziening	0,5
Overheidssector	8,4
Gezondheidszorg	1,1
Industrie en handwerk	7,1
Mijnbouw	33,1
Transport en communicatie	3,4
Overige diensten	1,6
	100

In de nieuwe begroting zijn ook een aantal maatregelen ter bevordering van de landbouw opgenomen. Zo is ten aanzien van „integrated agricultural production and processing” bepaald dat voortaan de buitenlandse kapitaaldeelname in dat soort ondernemingen 60% mag bedragen (in plaats van 40%). Toch zal het in veel gevallen niet eenvoudig zijn particuliere Nigeriaanse partners te vinden. De Nigeriaanse ondernemer heeft nl. een grote voorkeur voor de handel. Ook wat betreft de „know-how” en het management zal de buitenlandse participant toch de belangrijkste bijdrage moeten leveren. Dat geldt zeker voor de „large-scale mechanised foodcrops farms” van elk 4.000 ha, die volgens de federale Minister van Landbouw in alle 19 deelstaten zullen worden opgericht.

Samenwerking tussen buitenlandse ondernemingen en Nigeriaanse para-statale organisaties zou een alternatief kunnen vormen. Zoals reeds vermeld wordt de landbouw in Nigeria overwegend beoefend door kleine boeren. Ongeveer 90% van alle gewassen is afkomstig van „holdings” die niet groter zijn dan 1,2 ha. Er zijn dan ook maar weinig grote boerderijen of plantages. De doorsnee landbouwer heeft zeer eenvoudige werktuigen en gebruikt weinig kunstmest. Voorts is er relatief weinig gemengd bedrijf, zodat trekdieren veelal ontbreken. De moeizame arbeid op het platteland en de relatief hoge lonen in de bouwsector hebben de trek naar de steden gestimuleerd, waardoor in verscheidene streken een tekort aan arbeidskrachten in de landbouw is ontstaan en de agrarische produktie stagneert.

Hoezeer deze laatste te kort schiet is onlangs bekendgemaakt door de Nigeria National Supply Company Ltd, een federale regeringsinstantie die zich ten doel stelt door aankoop van schaarse goederen, waaronder voedingsmiddelen, de inflatie te bestrijden. Genoemde instantie schat de jaarlijkse behoefte aan rijst op 600.000 ton, waartegenover een lokale produktie van slechts 250.000 ton staat. Voor suiker zijn de cijfers resp. 250.000 ton en 36.000 ton en voor meel resp. 1,2 mln. ton en 600.000 ton.

Teruglopende olie-inkomsten

Als gevolg van de aarzelende wereldconjunctuur is de vraag naar olie afgenomen. Hierbij komt dat nieuwe produktiegebieden zoals de Noordzee, Alaska en Mexico voor de lichte olie van Nigeria geduchte concurrenten zijn geworden. In de loop van 1978 is de olieproduktie in Nigeria dan ook zodanig verminderd dat in maart jl. het laagste niveau sinds 5 jaar werd bereikt, nl. gemiddeld 1,5 miljoen vaten per dag tegen gemiddeld 2,1 miljoen vaten in 1977. Voegt men hieraan enkele prijsverlagingen toe alsmede de zwakke positie van de dollar, dan wordt duidelijk dat de beoogde financiering van het vijfjarenplan uit eigen middelen onmogelijk is

geworden. Over het afgelopen jaar vertoonde de betalingsbalans reeds een tekort van 600 mrd. naira, welk deficit aan „onzichtbare” posten is toe te schrijven; medio juli jl. was de deviezenreserve gelijk aan de import over 2 maanden.

Medio januari jl. heeft Nigeria van een grote groep banken, waaronder een zevental Nederlandse, een lening van \$ 1 mrd. in Eurovaluta (met een looptijd van 7 jaar) gekregen. Gezien het feit dat de schuldenlast op dat moment niet meer dan ongeveer 0,7% van de jaarlijkse deviezeninkomsten bedroeg, was de kredietwaardigheid van het land nog niet in het geding. Verwacht kan echter worden dat in de eerstkomende drie jaar opnieuw op grote schaal een beroep op buitenlandse crediteuren (banken, leveranciers en de Wereldbank) zal moeten worden gedaan. Met het doel de betalingsbalans te beschermen heeft de Nigeriaanse regering in de op 1 april jl. ingediende begroting voor het jaar 1978/1979 een aantal restrictieve maatregelen opgenomen, waaronder een aantal invoerverboden.

Regeringspolitiek nu

In zijn budgetrede naar aanleiding van het uitbrengen van de begroting vatte het staatshoofd, generaal Obasanjo, de economische problemen van Nigeria als volgt samen: een tekort aan essentiële goederen, inflatie, een aanzienlijke stijging van de overheidsuitgaven voor ontwikkelingsdoel-einden, een ongelijke inkomensverdeling, een onvoldoende groei van de agrarische en de industriële produktie, een onmatig verlangen naar geïmporteerde luxe artikelen, te grote afhankelijkheid van de oliesector en druk op de betalingsbalans. Als voornaamste doeleinden van de nieuwe begroting noemde Obasanjo: een herziening van prioriteiten, ten einde een efficiënt gebruik van de beperkte financiële middelen te maken, vermindering van de overheidsuitgaven, diversificatie van de economische hulpbronnen, krachtiger bestrijding van de inflatie, een streven naar zelfvoorziening bij de agrarische produktie, bescherming en aanmoediging van de industriële produktie en meer nadruk op export buiten de oliesector.

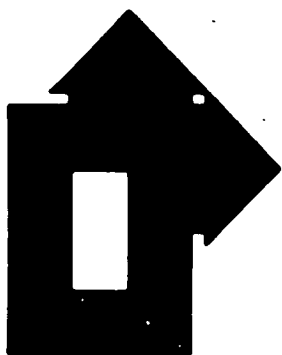
Aangezien de overheidsinkomsten (voor ruim 80% afkomstig uit de oliesector) zeker op een lager niveau zullen liggen dan in het vorige begrotingsjaar, dienen de lopende uitgaven met 10% te worden verminderd, te weten van 3,1 mrd. naira tot 2,8 mrd. naira. De kapitaaluitgaven in totaal zijn vastgesteld op 5,2 mrd. naira mede te financieren uit binnen- en buitenlandse leningen tot een bedrag van 2,8 mrd. naira. De federale regering zal haar kapitaaluitgaven grotendeels moeten beperken tot projecten die reeds in het stadium van uitvoering zijn, alsmede een klein aantal nieuwe projecten van complementaire aard.

Volgens Obasanjo hadden de regeringen van de deelstaten financiële verplichtingen aangegaan die de beschikbare fondsen verre overtroffen. Vandaar dat deze gedwongen zijn in verscheidene sectoren een „purchase tax” in te voeren. Op fiscaal gebied zouden ook andere bronnen moeten worden aangeboord die mede ten doel hebben de sociale polarisatie in Nigeria tegen te gaan, welke het resultaat is van „the existence side by side in our society of the extremes of affluence and abject poverty” 5).

Slot

Na een periode waarin de financiële ruimte welhaast onberperkt scheen, gaat Nigeria een aantal magere jaren tegemoet, die meer in het teken van een economische consolidatie dan in het teken van een economische expansie zullen staan.

5) West Africa van 10 april 1978, blz. 696

Loonvorming sleutel tot beleid

A.F. VAN ZWEEDEN

De maatschappelijke en politieke discussie over *Bestek '81* zal een lang en taai gevecht worden waarin het kabinet waarschijnlijk wel het hoofd boven water zal kunnen houden, maar met moeite de beoogde beleidskoers als de „enig mogelijke weg” zal kunnen volgen. Het ziet ernaar uit dat het kabinet langs de weg van kleine concessies, vooral in de richting van het twijfelende CDA, de hoofdroute zal proberen aan te houden.

Het kabinet, dat in zijn nota zegt dat het veeleisend is en de steun van allen verlangt, zal niet op een algemene overeenstemming met maatschappelijke groeperingen kunnen rekenen. Minister Van Aardenne heeft in een interview met *NRC Handelsblad* verklaard niet per se op een centraal akkoord met werkgevers en werknemers te rekenen. Een formele overeenkomst met de sociale partners over het sociaal-economische beleid voor de komende jaren is in zijn visie minder belangrijk, mits maar wordt ingezien dat een koerscorrectie noodzakelijk is en dat niet te veel van die koers kan worden afgeweken.

Het commentaar van het CNV moet daarom voor het kabinet toch een teleurstelling zijn geweest. Niet alleen ondergraaft de vakcentrale, door dit kabinet toch beschouwd als het „redelijk alternatief” voor de FNV, de fundamenten van Van Agts „heilsplan”, het tast ook de basisfilosofie aan door te stellen dat „lastenverlichting en rendementsverbetering voor het bedrijfsleven geenszins voldoende garanties bieden voor uitbreiding van investeringen en werkgelegenheid”. Het CNV kan zich beroepen op het rapport van de economische deskundigen van de SER. Hierin valt immers te lezen dat het macro-economi-

sche beleid, gericht op verbetering van de winstpositie, afnemend van de stijging van de collectieve lastendruk en verdere beteugeling van de inflatie, een „noodzakelijke maar geenszins voldoende voorwaarde is voor het economische herstel”. Het kabinet wekt in de beantwoording van de schriftelijke vragen van de Kamerfracties de indruk zelf allerminst zeker te zijn dat het doel van de operatie, het verminderen van de werkloosheid tot een niveau van 150.000 in 1981, zal kunnen worden bereikt. Het laat daarom de mogelijkheid open dat het beleid van jaar tot jaar zal worden bijgesteld.

De kern van de kritiek die het CNV op *Bestek '81* heeft, is dat het kabinet niet alleen te weinig zekerheden biedt voor verbetering van de werkgelegenheid, maar door de aangekondigde bezuinigingen op overheidsuitgaven zelf nog bijdraagt tot verlies van arbeidsplaatsen, vooral in sectoren als onderwijs, bouw, nijverheid en waterstaatswerken.

Voor de vakbeweging is het voorstel om de verhoging van de sociale uitkeringen met een half procent per half jaar te beperken onaanvaardbaar. Aangezien ook het CDA op dit punt zijn bedenkingen heeft, moet er rekening mee worden gehouden dat het kabinet hier nog wel wat concessies kan doen. Maar overigens zaagt het CNV zoveel poten weg onder het ombuigingsplan dat het in het driepartijenoverleg nagenoeg onbespreekbaar wordt. Een halvering van de voorgestelde ombuigingen zal het kabinet zeker niet als een aanvaardbaar uitgangspunt voor de onderhandelingen kunnen beschouwen.

Het CNV heeft zijn commentaar dan ook niet rechtstreeks tot het kabinet gericht, maar tot het parlement. Het

rekenet erop dat het vooral de CDA-fractie onder druk kan zetten. De reacties van die kant doen ook vermoeden dat de CDA-politici door de harde opstelling van het CNV in verlegenheid zijn gebracht. Niettemin zal ook het CDA het kabinet niet te ver van de in *Bestek '81* uitgezette koers kunnen doen afwijken. Het zal voor bedongen concessies, b.v. op de ombuigingen in de sociale sfeer, alternatieve bezuinigingen moeten slikken.

Het hoofddoel van de saneringsoperatie zou moeten zijn de arbeidsinkomensquote zover te laten dalen dat er niet alleen meer ruimte ontstaat voor rendementsherstel, maar ook meer ruimte voor arbeidscheppende overheidsinvesteringen. Dit is de kern van het advies dat de SER-deskundigen hebben gegeven. Het beleidsplan van het kabinet komt slechts uit op een daling van de arbeidsinkomensquote van 91,5 bij ongewijzigd beleid tot 88,5 à 89. Dat is te weinig om zowel in de particuliere als in de publieke sector voldoende werkgelegenheid te creëren.

Als we ervan moeten uitgaan dat verlaging van de arbeidskosten en vermindering van de lastendruk het bedrijfsleven alleen nog maar mogelijkheden zal bieden om de noodzakelijke vervangingsinvesteringen te verrichten, valt eerder te rekenen op verder verlies van arbeidsplaatsen in de marktsector dan op een uitbreiding. Het kabinet wekt de indruk dat het bereid is zich neer te leggen bij een grotere werkloosheid. Het biedt in *Bestek '81* te weinig perspectieven voor een werkelijk actief werkgelegenheidsbeleid. De inmiddels verschenen bouwnota versterkt die indruk. Het werkgelegenheidsbeleid van dit kabinet is een passief beleid dat door middel van aanpassingen mikt op een evenwichtstoestand bij een gerin-

Daarbij dient overigens te worden vermeld dat de olierijkdom een positieve invloed heeft gehad op de infrastructuur (vooral wegen, havens en vliegvelden) hetgeen voor de verdere ontwikkeling van het land van groot belang kan zijn. Wat de industrie betreft die tot nu toe een bescheiden positie inneemt, wil de Nigeriaanse regering de basis leggen voor een proces dat het land onafhankelijk moet maken op het gebied van petrochemie, papier, suiker en andere belangrijke grondstoffen. De voorkeur van de Nigeriaan voor de handel en het tekort

aan technici en managers vormen hierbij echter niet onbelangrijke knelpunten. Bij haar streven naar een grotere produktiviteit in de landbouw zal de overheid in de vorm van voorlichting, kredieten en bevordering van het coöperatiewezen veel steun aan de kleine boer moeten geven. Overigens zijn de overheidsuitgaven voor de landbouw tot nu toe aanzienlijk minder dan die voor onderwijs, transport en defensie, hetgeen de vraag doet rijzen of de regering de landbouw wel voldoende prioriteit toekent.

J. D. Visser

gere economische groei. Dit evenwicht dreigt te gaan samenvallen met een lager niveau van werkgelegenheid als initiatieven uitblijven om de vraag te activeren.

Het valt nauwelijks te verwachten dat dit kabinet, dat de markteconomie zo zeer centraal stelt, ertoe kan worden gebracht de bestedingen in de collectieve sector verder op te voeren. In *Bestek '81* zegt het kabinet dat „een sterkere groei van de collectieve voorzieningen dan van het nationale inkomen op den duur slechts mogelijk zal blijken als de werkende bevolking bereid is daarvoor blijvend ruimte te bieden in de vorm van teruggang in individuele bestedingsmogelijkheden, een duidelijke teruggang in koopkracht”. Die weg acht het kabinet niet realistisch. Het kiest voor een andere weg. Het wil de collectieve uitgaven de komende jaren evenveel laten toenemen als het nationale inkomen: de nullijn voor de collectieve sector die moet samenvallen met de nullijn voor de reële arbeidsinkomens.

De vakbeweging heeft tot nu toe niet

duidelijk gemaakt of zij bereid is de werknemers op te wekken duurzaam koopkrachtverlies te aanvaarden ten bate van meer collectieve voorzieningen en meer werk. Het CNV zegt dat het vermindering van de koopkracht van de modale werknemer in de onderhandelingen aan de orde wil stellen, mits er garanties kunnen worden verkregen voor uitbreiding van de werkgelegenheid. Het verbond zegt daarmee nog niet dat dit koopkrachtoffer het uitgangspunt kan zijn voor een arbeidsvoorwaardenbeleid dat zich over een aantal jaren uitstrekt. Het heeft ook niet berekend hoeveel reële loonsvermindering kan worden geaccepteerd ter compensatie van minder ombuigingen in de collectieve uitgaven.

De vakbeweging, ook de FNV, heeft opvallend weinig instemming betuigd met het alternatieve plan van Den Uyl dat meer loonmatiging vraagt om meer werkgelegenheid in de collectieve sfeer te kunnen scheppen. De loonvorming is beslissend, welk beleidsscenario er ook zal worden gekozen.

Wanneer, zoals minister Van Aarden-

ne verwacht, door schaarste aan arbeid op deelmarkten een sterke druk op de lonen zal ontstaan, die zich vooral zal manifesteren in z.g. incidentele loonbewegingen, zal het heel moeilijk zijn om de lonen al te drastisch aan banden te leggen. Het CNV denkt de incidentele loonbeweging te kunnen beheersen door de aanvangssalarissen van mensen die van baan zijn veranderd te beperken. Dat is een ingreep die indruist tegen de bestaande schaarstevoorhoudingen op de arbeidsmarkt en daarom de noodzakelijke arbeidsmobiliteit zal afremmen. Een alzijdige beheersing van de lonen, hetzij langs de weg van cao-onderhandelingen, hetzij door een geleide inkomenspolitiek, is waarschijnlijk een illusie.

Toch vraagt de stagnatie van de economie om een daling van de reële loonvoet. In een overlegdemocratie is die niet te bereiken zonder ernstige sociale conflicten. Deze spanningen vormen de achtergrond van de maatschappelijke en politieke discussie over het sociaal-economische beleid.

A.F. van Zweeden

Vacatures

Functie:

Blz.:

ESB van 16 augustus

Econoom tevens waarnemend afdelingschef voor de afdeling Grondzaken van de Dienst Stadsontwikkelingen en Volkshuisvesting te Groningen	822
Econoom ten behoeve van de afdeling Economisch onderzoek en statistiek van de FME te Zoetermeer	830
Jonge academici of HBO-ers in de financieel-economische richting voor functies in de kredietensector van de NMB	834
Buitengewoon hoogleraar marktkunde (m/v) aan de Economische Faculteit van de VU te Amsterdam	835
Stafmedewerkers (m/v) voor het Ministerie van Financiën t.b.v. het Directoraat-Generaal van de Rijksbegroting, Secretariaat van de Commissie voor de Ontwikkeling van Beleidsanalyse	836
Wetenschappelijke medewerkers voor het Centraal Planbureau (m/v)	836
Beleidsmedewerker voor het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen t.b.v. de Directie Arbeidsvoorwaardenbeleid, afdeling Analyses	836
Chef sectie statistiek voor de afdeling Fondsenbeheer, Administratie en Statistiek van de Sociale Verzekeringsraad	II
Medewerkers voor het Ministerie van Economische Zaken (m/v) t.b.v. het Directoraat-Generaal voor Prijzen, Ordening en Regionaal Beleid	III
Econoom voor research op breed terrein bij de afdeling Financiële Zaken van Philips in Eindhoven	III
Econoom bij de Universiteits Bibliotheek van de Erasmus Universiteit Rotterdam	IV

ESB van 23 augustus

Buitengewoon lector in de bedrijfskunde (i.h.b. technologische aspecten van de bedrijfskunde) voor de Rijksuniversiteit Groningen	850
Administrateur voor het energiebedrijf van de gemeente Voorburg	860
Regionale planner voor DHV Raadgevend Ingenieursbureau BV te Amersfoort	II

Econoom van 30 à 35 jaar met enige bedrijfservaring voor de functie van wetenschappelijk medewerker bij het bedrijf voor de groothandel in bloemkwekerijproducten	III
Medewerker regionaal-sociaal-economisch beleid (m/v) voor de Provincie Noord-Brabant	IV
Medewerker arbeidsmarktvoorwaarden (m/v) voor de Provincie Noord-Brabant	IV

ESB van 30 augustus

Directeur voor de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Consumenten Aangelegenheden te 's-Gravenhage	886
Jong academisch voor de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Zwolle	888
Part-time wetenschappelijk medewerker (m/v) bij de vakgroep Macro Economie van de faculteit der Economische Wetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam	889
Algemeen econoom voor het Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding te Wageningen	889
Stafmedewerker economische beleidsaspecten (m/v) voor het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne	890
Econoom (m/v) ten behoeve van de Directie Buitenlandse Financiële Betrekkingen van het Ministerie van Financiën	890
Hoofd van de afdeling begroting en budgettering (m/v) bij de Financieel-Economische Dienst van de Rijksuniversiteit Groningen	891
Medewerker bij de afdeling Bedrijfseconomische Analyse (m/v) bij de Financieel-Economische Dienst van de Rijksuniversiteit Groningen	891
Gewoon lector wiskunde (m/v) bij de Interfaculteit der Actuariële Wetenschappen en Econometrie van de Rijksuniversiteit Groningen	891
Ervaren econoom voor de Stichting Economisch Technologisch Instituut Utrecht	892
Gewoon lector kosten- en winstbepaling bij de Stichting Nijenrode, Instituut voor bedrijfskunde te Breukelen	892
Stafmedewerker (m/v) projectontwikkeling op SPD- of HEAO-niveau met financieel-organisatorische capaciteiten en ervaring in de wereld van het welzijnswerk bij de POBB te Amsterdam	II
Algemeen econoom (m/v) voor de Studiedienst van de Centrale Rabobank te Utrecht	III
Economen voor het Economisch Bureau van de Amro Bank te Amsterdam	IV

Boeken nieuws

Bernhard Keller: Doktrinen Marxistischer Ökonomie in der Kritik der modernen Wissenschaftslehre. Studienverlag Dr. N. Brockmeyer, Bochum, 1976, 303 blz., DM 29,80.

Er bestaat onder economen een groeiende belangstelling voor wetenschapsfilosofie. Toch wordt het nut van het vak vaak betwijfeld. Dat komt doordat economen al heel lang gewend zijn hun problemen, die vaak van statistisch-technische aard zijn, zelf op te lossen. Maar de schuld ligt zeker ook bij wetenschapsfilosofen. Vrijwel alle boeken over dit vak zijn óf elementair en inleidend, óf zo algemeen en vaag dat niemand er wat aan heeft. Voor zover methodologische theorieën toegepast worden, heeft de toepassing betrekking op een van de natuurwetenschappen. Maar een toepassing van de resultaten van de wetenschapsfilosofie op concrete economische theorieën ontbreekt bijna geheel.

Een van de zeer weinige uitzonderingen hierop is *Doktrinen Marxistischer Ökonomie in der Kritik der modernen Wissenschaftslehre* van Bernhard Keller. De auteur, die op het ogenblik een boek schrijft over de vergelijking van neo-klassieke en keynesiaanse economische theorieën, behandelt in het hier besproken boek alle belangrijke marxistische en neo-marxistische economische theorieën en hun theoretische achtergronden. Parallel aan de uiteenzetting en economisch-theoretische behandeling van deze theorieën geeft Keller een overzicht van de (voornamelijk kritisch-rationalistische) methodologie (van Popper), die direct aansluit bij de wetenschapsfilosofische problemen die de marxistische theorieën opwerpen. Doordat economische en wetenschapstheoretische passages elkaar afwisselen, is het boek voor een tamelijk breed publiek interessant. Wat de economie betreft wordt een uitgebreid overzicht gegeven van (neo-) marxistische theorieën. Tevens wordt een aantal hiervan vergeleken met overeenkomstige keynesiaanse en neo-klassieke theorieën. Dit gebeurt zo gedetailleerd dat het boek alleen al voor economen met belangstelling voor marxistische theorieën interessant is. De wetenschapsfilosofische gedeelten geven de lezer een goed overzicht van de kritisch-rationalistische wetenschapsfilosofie en haar problemen.

Het spreekt haast vanzelf dat een dergelijk boek niet elementair kan zijn. Zowel op economisch als op methodologisch gebied wordt bij de lezer enige voorkennis verondersteld. Eventueel

ontbrekende kennis kan de lezer zich evenwel makkelijk aan de hand van de uitgebreide verwijzingen naar de literatuur eigen maken (bijvoorbeeld *Spelregels voor economen* van Klant).

De volgende onderwerpen komen aan de orde:

- Historisch materialisme en economisch determinisme. Naar aanleiding hiervan komen verklaringen in het algemeen en historische en genetische verklaringen in het bijzonder ter sprake.

- De arbeidswaardeleer en het transformatieprobleem. In dit verband worden de gevolgen onderzocht van theoretisch monisme (het zoeken naar één verklaringgrond). Ook bespreekt de schrijver de claim van marxisten dat hun economische theorie een heel speciaal karakter heeft. Niet-marxistische economie, zo beweren marxisten, is een speciale theorie die uitspraken doet over het gebruik en de verdeling van schaarse middelen. Door de historische bepaaldheid van alle kennis draagt de marxistische economie volgens haar aanhangers een algemeen karakter. Het is een meta-theorie over de verhouding tussen economische theorievorming en maatschappelijke verhoudingen.

- Verder is er een bespreking van theoretisch pluralisme (het laten concurreren van verschillende theorieën om dezelfde verschijnselen te verklaren) en de status van begrippen als „objectiviteit” en „waarheid” bij het beoordelen van theorieën.

- De wet van de dalende winstvoet en de neo-klassieke groeitheorie, imperialisme-theorieën en internationale uitbuiting. Omdat stagnatietheorieën veelal geformuleerd zijn in de vorm als: „zonder hoge defensie-uitgaven van de staat was er al stagnatie opgetreden”, bespreekt Keller de z.g. „counterfactual conditionals” (conditionele zinnen waarin een toestand wordt beschreven die zich niet voordoet). Verder komen aan de orde de gevolgen van het beperken van de algemeenheid van universele uitspraken, de verhouding theorie-empirie en het vergelijken van theorieën. Omdat stagnatietheorieën (impliciet) een beroep doen op het normaal functioneren van het kapitalistisch stelsel, behandelt de auteur de problemen van functionele verklaringen.

- Bespreking en vergelijking van de reproductieschema's van Marx met neo-

klassieke en keynesiaanse groeitheorieën, de vraag of er in de economie sprake is van paradigma's, en een verdere uitwerking van het vraagstuk van de vergelijkbaarheid van theorieën, de regulatieve principes „waarheid” en „waarheidsbenadering” of „verisimilitude”.

- Het laatste hoofdstuk geeft een overzicht van de verschillende opvattingen over hoe een socialistische staat er uit moet (kan) zien. In dit hoofdstuk worden ook de in het westen weinig bekende pogingen besproken om op het marxisme gebaseerde technieken voor het vergelijken van investeringsprojecten te ontwikkelen. Verder een bespreking van socialistische groeitheorieën en het probleem van de empirische inhoud van dergelijke theorieën.

Keller gaat ervan uit, dat het voor de groei van kennis noodzakelijk is om bestaande theorieën met alternatieve theorieën te confronteren. Hij bepleit een theoretisch pluralisme. Bij gebrek aan de mogelijkheid van zekere kennis moeten verschillende theorieën met elkaar concurreren om verschijnselen in de werkelijkheid te verklaren.

De vraagstelling van het boek is: heeft de vaak in mathematische vorm gegoten modernisering van marxistische theorieën geleid tot betere theorieën? Hoe zit het met de toetsbaarheid van deze theorieën? Dragen de marxistische, keynesiaanse en neo-klassieke economische theorieën het karakter van paradigma's, en zijn ze met elkaar te vergelijken?

Vergelijkbaarheid

Aan iedere theorie liggen bepaalde gedachten ten grondslag over hoe de wereld in elkaar zit. Deze stelsels van wereldbeschouwing plus wetenschappelijke theorie worden wel paradigma's genoemd. Kuhn en Feyerabend beweren, dat theorieën juist door hun wereldbeschouwelijke achtergronden, doordat zij tot verschillende paradigma's behoren, niet met elkaar te vergelijken zijn. De wetenschap beweegt zich volgens deze opvatting schoksgewijze voort, van het ene paradigma naar het andere. Maar is dit, met name voor de economie, wel juist? Wat al direct tegen de opvatting dat er in de economie van paradigma's sprake is, pleit, is dat socialistische, liberale en conservatieve economen in feite al heel lang met elkaar in debat zijn.

Als verschillende theorieën zich met ongeveer dezelfde problemen bezighouden, kunnen vaak uit de ene theorie gevolgen worden afgeleid die in tegenpraak zijn met de gevolgen die haar concurrent afleidt. Een van de uitspraken van de marxistische economie luidt, dat de (overmijdelijk optredende) stagnatie binnen het kapitalisme zelf niet op te lossen is. Deze uitspraak is een ontkenning van de keynesiaanse stelling, dat overheidsuitgaven de crisis kunnen ke-

ren. Wat deze „voorspelling” betreft zijn beide theorieën in ieder geval in principe vergelijkbaar. Als nu blijkt dat overheidsuitgaven inderdaad effectief zijn, dan keert dit feit zich tegen de marxistische theorie, waaruit juist de ontkenning hiervan afleidbaar is. De keynesiaanse theorie is dan succesvoller („beter gecorrobooreerd” in Poppers termen) dan haar marxistische rivaal. Deze ziet een oplossing uitsluitend in een grondige maatschappijhervorming. Deze is echter niet doorgevoerd, de effecten hiervan zijn niet getoetst, dus kan deze theorie ook niet succesvol blijken.

Een ander argument tegen de stelling dat er in de economie verschillende onvergelijkbare paradigma's bestaan, is het volgende. De theorie van evenwichtige groei zoals Marx die in hoofdstuk 21 van deel II van *Het Kapitaal* formuleert, vertoont sterke formele en inhoudelijke overeenkomsten met de groeitheorieën van Harrod en Domar. De reproductieschema's van Marx kunnen heel goed in input-outputtabellen worden weergegeven. De technische coëfficiënten worden hierbij als factorcoëfficiënten opgevat. Verder bestaat er, zoals Goodman en Solow hebben laten zien, een strenge analogie tussen Leontiefs benadering en de keynesiaanse groeitheorie. Dus ook langs deze weg zijn marxistische en keynesiaanse economie vergelijkbaar.

Voorts geven marxistische economen toe, dat prijsvorming onder monopoliekapitalisme niet op basis van de arbeidswaardeleer te verklaren is. Baran en Sweezy doen hiervoor een beroep op de theorie van de prijsvorming onder monopolie die uit de klassieke en neo-klassieke economie afkomstig is. De kloof tussen beide is dus kennelijk niet onoverbrugbaar.

Toetsbaarheid

In het hoofdstuk over de arbeidswaardeleer en het transformatieprobleem komt Sraffa's *Production of commodities* uitgebreid ter sprake. Keller wijst op de tekortkomingen van het boek, maar pleit ervoor om Sraffa's theorie te „empiriseren” om daarmee een instrument in handen te krijgen ter kritische toetsing van de concurrerende marginale waardetheorie.

Naar aanleiding van de arbeidswaardeleer gaat Keller in op het probleem van toetsbaarheid binnen een marxistisch kentheoretisch kader. Veel marxisten zien kennen als een proces van abstractie. Van de feiten worden alle niet-wezenlijke kenmerken weggelaten. Wat overblijft, is het „wezen” dat als (monocausale) verklaringsinstantie dient. Als de theorie niet op de werkelijkheid blijkt te passen, kan het begrippenkader gemakkelijker worden aangepast, verruimd. Potentiële falsificatoren, mogelijke feiten die de theorie kunnen weerleggen, worden buiten de theorie gelaten. Bij de verelendungstheo-

rie is dit duidelijk te zien. Toen Marx' voorspelling van de verpaupering van het proletariaat niet bleek uit te komen, werd „verelendung” steeds ruimer opgevat, totdat het geen empirische inhoud meer had.

Monocausale theorieën die „verklaren” met een beroep op het wezen van dingen maken geen gebruik van een groot voordeel dat het bestaan van alternatieve theorieën biedt. Feiten zijn altijd feiten in het kader van een theorie; ze zijn „theoriedoordrenkt”. Daardoor worden veel feiten binnen een theorie pas bruikbaar in het licht van alternatieve theorieën die dwingen tot een scherpere afgrenzing van de begrippen. Maar onder de heerschappij van één theorie, van theoriemonisme, wordt van deze mogelijkheid geen gebruik gemaakt. Feiten die niet in de theorie passen, worden onderdrukt.

Bovendien is het onmogelijk om door abstractie van feiten tot theorieën te komen. Theorieën maken gebruik van universele begrippen. Alle universele begrippen hebben een dispositioneel karakter, maar dispositionele begrippen kunnen onmogelijk uit ervaringsfeiten worden afgeleid. Disposities overstijgen immers alle concrete ervaring.

Kellers pluralistische opstelling dwingt hem ertoe ook niet (volledig) toetsbare theorieën serieus te nemen. Hij wijst dan ook niet de hele marxistische economie af. Hij vestigt de aandacht op de poging van Malewski om empirische inhoud te geven aan het historisch materialisme door het te herformuleren als een theorie over de invloed van de omgeving op menselijke gedragingen en opvattingen. Verder wijst hij op Dahrendorf's vertaling van de „geschiedenis als geschiedenis van de klassenstrijd” in een theorie van de maatschappij als systeem van groepen met conflicterende belangen. Zelf toetst Keller de voorspelling van Baran en Sweezy dat de kapitalistische ondernemingen zich in de richting van monopolies ontwikkelen. Hij vindt als resultaat, dat de structuur van de industrie zich in twee richtingen ontwikkelt. Er ontstaat een dualisme tussen zeer grote industrieën enerzijds en het midden- en kleinbedrijf anderzijds. Hij bepleit dan ook een nieuwe verklaring van de ontwikkeling van de winsten die steunt op de neo-klassieke monopolieprijstheorie en de neo-marxistische theorieën van het monopoliekapitalisme.

Ondanks het grote aantal economische theorieën die in het boek worden besproken, is het betoog goed te volgen. Dit ligt niet in de laatste plaats aan de, zeker voor een Duitstalige auteur, heldere stijl. Maar de wetenschapstheoretische uitleg is soms wel erg summier, zeker voor lezers die zich op dat gebied niet erg thuisvoelen. De uitleg van de drie-werelden ontologie van Popper in hoofdstuk I is zo kort dat deze vrijwel niet te begrijpen

is. In het kader van dit hoofdstuk had ook de discussie van determinisme versus indeterminisme een veel vollediger behandeling verdiend. Keller verzuimt hier het verband tussen determinisme-indeterminisme en deterministische versus statistische verklaringen te leggen.

Wat verder ontbreekt, is een verwijzing naar een marxistische verdediging tegen methodologische kritiek uit de kritisch-rationalistische hoek. Veel van wat Keller de marxistische economie voorhoudt, geldt ook voor niet-marxistische theorieën. Ook in neo-klassieke theorieën heeft mathematisering vaak niet tot grotere toetsbaarheid geleid, en tovert slechts de schijn van een betere theorie voor (zie hierover bijvoorbeeld het werk van Hans Albert).

De verdienste van het boek is, dat het ertoe kan dienen de kritische discussie tussen marxistische en niet-marxistische theorieën te bevorderen. Tot voordeel van beide. Als, zoals Lange zegt, Von Mises een standbeeld in de hal van het centraal planbureau van de socialistische staat heeft verdiend, dan heeft Keller toch zeker recht op een portret in een hoekje.

Jack Birner

Mr. E. de Vries: Belasting van bedrijven in het Verenigd Koninkrijk. Kluwer, Deventer, 1977, 223 blz., f. 45.

Het doel van dit boek is, een globale indruk te geven van de fiscale gevolgen van het voeren van een bedrijf in het Verenigd Koninkrijk. Het bevat een volledige bespreking van al die bepalingen welke daarvoor van belang zijn. Het gehele onderwerp is behandeld vanuit het standpunt van de belastingwetenschap van het Verenigd Koninkrijk.

R.M. Lapré (red.): De economie van de welzijnszorg. Samsom, Alphen a/d Rijn, 1976, 240 blz., f. 28,50.

Deze bundel bevat bijdragen van deskundigen op velerlei terrein. Behandeld worden o.m. de problematiek van de economie van de welzijnszorg; aspecten van de economische theorie over collectieve voorzieningen; systeemanalyse van de welzijnszorg; kosten en financiering; welzijnsaspecten van de sociale verzekeringen; gezondheidszorg; maatschappelijke dienstverlening; opbouwwerk e.d.

Adam Podgórecki: Practical social sciences. Routledge & Kegan Paul, London/Boston, 1975, 136 blz., £4.50.

Deze publikatie van de bekende Poolse schrijver over o.m. „social engineering” en „socio-technics” behandelt het relatieve onderscheid tussen zuivere en toegepaste sociale wetenschap alsmede de methodische werkwijzen, die nodig zijn wil men theoretische inzichten vertalen in praktische beslissingen.

Stephen V.O. Clarke: Exchange-rate stabilizations in the mid-1930s: negotiating the tripartite agreement. Princeton studies in international finance no. 41, Princeton University, Princeton, New Jersey, 1977, 63 blz., \$ 2.

Deze studie beschrijft de pogingen op het gebied van de internationale politiek die in het midden van de jaren dertig zijn ondernomen om het internationale monetair systeem meer te stabiliseren.

Henk de Gans en Michiel Korzec: Mathematische demografie. Wolters-Noordhoff, Groningen, 1978, 100 blz., f. 16.

In dit eerste Nederlandse leerboek der demografie wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste begrippen en modellen van de formele wetenschap der bevolking. Hoewel het boek is opgezet als een beknopte inleiding tot het wiskundig formele kader van de demografie, is het ook te gebruiken als een globale inleiding tot en een overzicht van de belangrijkste begrippen en definities van de bevolkingswetenschap als geheel.

Robert Chester (ed.): Divorce in Europe. Martinus Nijhoff Social Sciences Division, Leiden, 1977, 326 blz., f. 44,20.

In dit boek bespreken en verklaren auteurs uit elf verschillende Westeuro-

pese landen de situatie m.b.t. echtscheidingen in hun land. Elke bijdrage bevat opmerkingen over de echtscheidingswetten, over de demografische context van de echtscheiding en de sociale karakteristieken.

Ir. J. Benes en Dr. W.J. Diepeveen: Organisatie-ontwikkeling in het bouwbedrijf. Kluwer BV, Deventer/Antwerpen, 1976, 207 blz., f. 37,50.

Grondige case-study over de betekenis van organisatie-ontwikkeling in het algemeen en de toepassing ervan in het bijzonder in het bouwbedrijf.

Ian Masser en Peter Brown: Spatial representation and spatial interaction. Studies in applied regional science, Martinus Nijhoff Social Sciences Division, Leiden/Boston, 1978, 228 blz., f. 39.

In de afgelopen jaren is het probleem van „spatial representation” in het algemeen gezien als van essentieel belang voor het effectieve gebruik van een breed gebied van analytische methoden. Dit boek brengt voor de eerste keer verschillende bijdragen op dit gebied samen en projecteert ze in een algemeen raamwerk, waarin het probleem van „spatial representation” als onderdeel van het algemene probleem van aggregatie wordt beschouwd.

Multinational corporations. The EC-SIM guide to information sources, EC-SIM, Brussel, 1977, 454 blz., Bfr. 1.600.

Naslagwerk voor informatie omtrent multinationale ondernemingen, zoals uitgeverijen van boeken over dit onderwerp, organisaties, kranten, economische vakbladen enz. De gids is voorzien van vele indices.

Loring Allen: Venezuelan economic development. JAI Press, Greenwich, Connecticut, 1977, 310 blz.

Dit boek is een onderdeel uit de serie „Contemporary studies in economic and financial analysis” (deel 7). Het is een politiek-economische analyse van de economische ontwikkeling van Venezuela en van de huidige situatie.

Gerry Rodgers, Mike Hopkins en René Wéry: Population, employment and inequality. Saxon House, Farnborough, 1978, 434 blz., \$ 15.

Dit boek gaat over de relatie tussen bevolking, werkgelegenheid en inkomensverdeling in de Philippijnen en hoe deze relaties kunnen worden geïntegreerd m.b.t. ontwikkelingsplanning. De analyse is gebaseerd op een simulatietechniek „Bachue-Philippines”. Het boek is het eerste in een serie over modellen voor verschillende landen.

DE RIJKSUNIVERSITEIT TE LEIDEN vraagt:

Centrum voor Milieukunde

landbouwkundig ingenieur of econoom

vak.nr. 8-308/0936

Van de aan te stellen functionaris wordt verwacht dat hij:

- kennis heeft op het gebied van de algemene agrarische economie, de agrarische bedrijfs-economie en de cultuurtechniek;
- belangstelling heeft voor beleidsaspecten op het gebied van het milieubeheer;
- een bijdrage levert aan:
- de organisatie van de interfacultaire cursus milieukunde;
- de begeleiding van interuniversitaire studiegroepen milieukunde;
- het wetenschappelijk onderzoek van het centrum en daarin participerende vakgroepen, in het bijzonder met betrekking tot de relatie tussen landbouw en milieubeheer.

Economen met specifieke vakkennis op andere voor het milieubeheer relevante gebieden kunnen eveneens solliciteren.

Aanstelling zal geschieden in tijdelijke dienst in het rangenstelsel voor wetenschappelijke medewerkers. Gezien het experimentele karakter van het Centrum kan voorshands nog geen uitzicht op een aanstelling in vaste dienst worden geboden.

Tot 1-1-1979 is aanstelling voor een volledige daktaak mogelijk; daarna voorlopig tot 1-1-1982 minimaal voor een halve dagtaak.

Nadere inlichtingen over deze functie worden desgewenst verstrekt door dr. H. A. Udo de Haes, tel. (071)-148333, tst. 7422.

Schriftelijke sollicitaties worden ingewacht bij het Algemeen Secretariaat van de Dienst Personeel en Welzijnszaken der Rijksuniversiteit, Stationsweg 46 te 2312 AV Leiden, onder vermelding van het vakaturnummer op brief en envelop.

**RU
leiden**